

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav Českého národního korpusu

Matematická lingvistika

Autoreferát (teze) disertační práce

Od slovesa ke jménu a předložkám

Departicipiální formy v češtině: forma, funkce,
konkurence

From Verbs to Nouns and Prepositions

Departicipial Forms in Czech: Form, Function, Complementarity

Olga Richterová

Vedoucí práce: Prof. PhDr. František Čermák, DrSc.

Praha 2017

Vymezení tématu

Tato disertační práce se věnuje českým původně slovesným formám vymezeným pomocí koncového morfému *-ící*, resp. *-oucí*¹: na základě jejich participiálního způsobu utvoření je dále nazýváme ‘departicipiální’². Práce podává celkový přehled o chování departicipiálních forem typu *vedoucí*, *cestující*, *fungující* v současné psané češtině (jinde nazývaných též participiální adjektiva, deverbální adjektiva nebo odvozeniny přechodníku přítomného). Hlavním tématem práce je slovnědruhová příslušnost zkoumaných výrazů, definovaná mnohostí funkcí, jež departicipiální formy plní.

Nejvíce frekventovanou z nich je výraz *vedoucí* – forma nabývající jak (a) funkce substantivní (ve významu „šéf“, srov. *vedoucí oddělení*), tak (b) atributivní, resp. adjektivní (ve významu „hlavní“, srov. *vedoucí lékař*), ale (c) zachovávající si i verbální znaky, zejména ve výskytu s prepozicí *k* (srov. časté slovní spojení *informace vedoucí k zatčení*). Hybridní povaha těchto forem vyjadřujících jak děj, tak i referenta nebo vlastnost, je velkým zdrojem jejich produktivity a pozoruhodné pozice v celém systému jazyka.

Práce je založená na datech z Českého národního korpusu a opírá se o korpusově motivovaný přístup. V jejím průběhu se ukázalo jako užitečné výchozí hypotézy postulované na případu češtiny ověřovat i na jiných jazycích, resp. na překladech. Obsahuje proto i několik kontrastivně zaměřených oddílů. Řada kapitol se opírá o již publikovaný autorský výzkum (srov. Richterová 2011, 2012, 2014, 2016), vypracovaný v rámci analýz pro tuto disertaci.

Téma a zaměření celé práce nejlépe uvede několik příkladů, všechny z původně české současné publicistiky:

- 1) *Lupiče z tramvaje zadržel udatný cestující (...).*
- 2) *Neteoretizovala, nefilozofovala z pohodlíčka ekonomicky zajištěného domova s milujícími ochraňujícími tatíčkem za zády (...).*
- 3) (...) *důchodci, nezaměstnaní, lidé pracující v dělnických profesích (...).*
- 4) (...) *čelil kritice, že manažersky nezvládl rozdělení firmy související s převzetím provozu vodáren francouzskou firmou (...).*

První příkladové věty jsou typické a formy v nich zastoupené jsou velmi frekventované, zastávající již zmíněnou funkci substantivní (1), atributivní (2) a predikativní (3). Ve všech třech případech stále zůstává v pozadí tvaru zřetelný odkaz na původní konkrétní činnost. V posledním příkladu č. 4) výraz *související s* ukazuje, že už je tato konkrétně-verbální složka značně oslabená: sémantické těžiště se z aktivního děje přesouvá na abstraktní povahu vztahů mezi entitami, resp. na abstraktní relace usouvzažující i) rozdělení firmy a ii) převzetí provozu. Lze tušit, že v pozadí mohlo kdysi být konkrétní, místní „visení vedle sebe“, dnešní význam výrazu *souviset* ale na žádnou konkrétní činnost u tohoto stavového slovesa neodkazuje.

¹ Viz Dokulil et al. 1986.

² V případě reference k termínu (tj. jeho metaužití jako v tomto případě), se v této práci užívají jednoduché uvozovky. Pro citáty (z korpusových dokladů i z literatury) je užívána kurzíva, ovšem s výjimkou prací autorky, které byly publikovány v rámci přípravných analýz pro tuto disertaci. Uvozovky dvojité, spodní a horní, se užívají zejména v případech odkazování k významu, srov. „šéf“ ve spojení *vedoucí oddělení*.

Následující formy jsou naopak samy o sobě co do frekvence řídké až unikátní, ovšem na tomto místě poslouží jakožto reprezentanti obecnějších a – své jedinečnosti navzdory – poměrně produktivních jevů:

- 5) (...) zanechávají trvalé následky v podobě **svraštělích se** jizev či amputací
- 6) "Pozitivně" či dogmaticky vlastně nikdy neformulovaná, a z tohoto pohledu tedy "abstraktní" východiska "tvářistů" přinesla živou a dobu přesahující kritiku konkrétních postojů, literárních děl a tehdejší **sebeobstarávající** kulturní praxe. V tomto ohledu je role Tváře pro sebereflexi naší poválečné literatury, literární vědy, filozofie a politiky iniciační, klíčová a katalyzační.
- 7) *Můj obdiv s koncem roku patří všem dobrým lidem, kteří zvládli obhospodařit nerudný, nervózní a **na-vše-nadávající** předvánoční dav (...).*

V čem se jedná o ilustraci obecnějších pojmů a fenoménů? Věta 5) je neobvyklá dokonavým videm v pozadí zkoumané formy, který v mluvnických popisech nebývá považován za přípustný. Doklady však ukazují, že mluvnická praxe takové užití nevyklučuje. Příklady 6) a 7) zase ukazují 'inkorporaci objektu' (*sebe, vše* - i včetně předložky) jako způsob tvorby nového pojmenování. V souvislosti s ustáleným adjektivem založeným na frazému, *dechberoucí*, a s řadou dalších výrazů tohoto typu na pomezí lexikalizovanosti, se ukazuje, že i anomální užití *na-vše-nadávající* je součástí širší skupiny a realizací nemalého potenciálu.

Celkově je na uvedených příkladových větách vidět, že původní slovesné významy a funkce v určitých případech ztrácejí na zřetelnosti a místo nich získává převahu forma jiných slovních druhů. Synchronní pohled uplatňovaný v této práci nicméně neodhalí postupné mizení platnosti verbální složky, popíše ale současnou pozici zkoumaných forem v systému jazyka, s hlavním zřetelem na jejich slovnědruhovou příslušnost.

Aspekty zvoleného tématu a cíl práce

Jak je patrné na rozmanitosti příkladů uvedených výše, produktivita departicipiálních forem (dále též odkazovaných jako DF, viz též 7.1, Seznam zkratk) je značná. Slovo tvorná potencialita, již tato kategorie disponuje, pak je ještě větší: stejně tak jako i mnohost a rozsah jejich funkcí. I přesto zatím nebyla tato forma příliš zkoumaná a některé aspekty naznačené zachovanými verbálními rysy (viz věta č. 4) nebyly popsány vůbec. Podobně neuspokojivé je v této souvislosti i korpusové značkování, což mimo jiné znemožňuje více využít automatizované statistiky. V současné fázi vývoje jazyka navíc není vždy zřejmé, jaké funkce konkrétní formy nabývají (srov. možná prepozicionalizace, odd. 5.2).

Obecně je však cílem této práce dokumentovat především oscilaci departicipiálních forem mezi dvěma základními slovními druhy: verbem a jménem. Kondenzovanost DF, jež ze své podstaty obsahují jak rysy substantiv, tak sloves, do značné míry inhibuje jejich užití v běžné komunikaci. Možnost integrovaně postihnout jinak oddělené významové složky je na druhou stranu vítaná v určitém druhu především odborných textů: lze tak kupříkladu pregnantně vyjádřit různé relační vztahy. V určitých žánrech či textových rejstřících tudíž četnost těchto forem opět stoupá.

Konkrétním cílem této práce tudíž je poskytnout popis a interpretaci současného jazykového úzu. Z takové perspektivy není bez zajímavosti, že DF nejspíše systémově umožňují vyjadřovat nově se ustalující skutečnosti (srov. *cestovatel* vs. *cestující*, 4.2.1) a významy (srov. podkapitoly 5.1, 5.2). Realizace aktuálních pojmenovacích a komunikačních potřeb ovšem je klíčovou charakteristikou vývoje každého živého jazyka a dodává zkoumané problematice na proměnlivosti.

Poslední významnější charakteristikou departicipiálních forem pak je to, že jako každý přechodový (tj. doslova transgresivní³) fenomén, i jejich případ podrobně odhaluje škálovitou povahu jazyka a zpochybňuje tak jednoznačnost řady jinak užitečných a dobře sloužících kategorií. Přesněji popsat tyto z jistého hlediska pomezí jevy (navíc často spojené s nutností identifikovat víceslovné jednotky) pak je lákavá, byť obtížná výzva. Pomocníkem na této cestě je mj. inovativní korpusový nástroj p-kolokace (srov. 2.4 a Cvrček – Vondříčka 2012).

Struktura práce

Pro následující analýzy a popis je třeba předem vytyčit jako hlavní východiska nejen hypotézy viz. kap. 1), ale též obecné popisné pojmy (viz kap. 2) a datový základ práce (stručná kap. 3). Detailní kritéria slovnědruhové příslušnosti uvádí kap. 4 (viz podrobné syntézy v odd. 4.2.2 a dále), která obsahuje i celkový popis DF a ilustraci podrobného popisu na nejméně frekventovanější DF *vedoucí*. Kapitola 5 pak obsahuje rozbor konstrukcí evaluativních a prepozicionalizujících se výrazů (srov. „To + je + fascinující!“ a *vedoucí + k* nebo *vyplývající + z*). Podrobnější vhled do jednotlivých kapitol poskytnou následující pasáže.

Kapitola 1 – Hypotézy

Práce se opírá o pět hlavních hypotéz, které jsou uvedené v následujících oddílech.

Frekvence souvisí s jednoznačností významu

Bez kontextu je řada zkoumaných tvarů polysémií a vágní, v kontextu pak je většinou aktualizován význam jediný.⁴ Výrazně zvýšená četnost ve specifických textových typech (žánrech) či konstrukcích⁵ může signalizovat významové rozrůžňování zkoumaných forem a ustalování specifického významu v daném žánru. Nižší míra ambiguity pak implikuje snazší pochopení na straně příjemce sdělení.

Význam/funkce souvisí s formou (konstrukcí)

Ustálené konstrukce či kontexty, v nichž se departicipiální formy vyskytují, signalizují významové posuny a změny. Ustálené užití je podmíněno existencí distinktivního významu, resp. funkce.

Význam se může stát zcela abstraktním

V souvislosti s celkovou abstraktivizací zejména psaného jazyka se některé původně slovesné formy stávají nositeli abstraktních vztahů typických především pro předložky. Lze říci, že význam je v těchto případech redukován na funkci (srov. *vyplývající z, vedoucí k*)⁶.

³ Z hlediska dvou základních způsobů rozvíjení subjektu, resp. agentu, a sice (a) **přisuzování činností/procesů**, které jsou dočasné (predikace), a (b) **přisuzování vlastností/stavů**, které jsou trvalé (modifikace), je participium hybridní kategorií, protože realizuje obě možnosti (a) pomocí syntaktických sloves, (b) pomocí syntaktických adjektiv. Navíc naplňuje i **funkci pojmenovací** (referenční), kterou nejtypičtěji realizují syntaktická substantiva. Srov. odd. 2.1 *Participium a transgresiv*.

⁴ Srov. realizace s a bez slovesné valence, která odlišuje nominalizace typu *cestující, vedoucí* od predikativně fungujících tvarů *cestující/vedoucí do*, a abstraktní vs. konkrétní významy formy *vedoucí k*.

⁵ Srov. právo a administrativa, 5.2.3, nebo pragmatickou konstrukci, 5.1.

⁶ Nejde ovšem pouze o předložky, viz 5.2.8.

S touto hypotézou souvisí vedlejší cíl navržení nejvhodnější slovnědruhové kategorizace tvarů, které automatická morfologická analýza a desambiguace češtiny prozatím klasifikuje jako adjektiva.

Abstraktivizace významu a kategoriální přechod

Slovnědruhové kategorie jsou obecně definovány na základě vzájemné souhry sémantických, morfologických a syntaktických kritérií.⁷ Výrazná změna na úrovni sémantiky proto naznačuje i možnost změny slovnědruhové příslušnosti (v tomto případě prepozicionalizace). Nástrojem pro její zřetelnější prokázání mohou být překlady.

Stávající slovnědruhová kategorizace je problematická

Stávající slovnědruhová kategorizace má značné limity, které vycházejí najevo zejména při rozboru automaticky přiřazených slovnědruhových příslušností v různých korpusech. Hypotézou je, že automatické zařazení departicipiálních forem do slovnědruhových tříd je značně chybové.

Kapitola 2 – Vymezení pojmů v rámci dosavadního bádání

Hypotézy postulované v první kapitole ke svému ověření vyžadují poměrně rozsáhlý terminologický aparát. Proto se celá kapitola 2 věnuje právě rozboru pojmů a konceptů, jimiž se operuje v kapitolách pozdějších. Souběžným efektem takto pojatého definování je i představení nejdůležitějších publikací v dané oblasti a celkové uvedení do problematiky. Po oddíle věnovaném pojmům 'participium' a 'transgresiv' (2.1), v němž je zdůvodněna i volba termínu 'departicipiální forma' (2.1.2), následuje odd. 2.2 *Gramatikalizace, abstraktivizace, prepozicionalizace*. Poté je představena stručná charakteristika relevantních slovních druhů (2.3), z níž je na místě věnovat prostor popisu prepozic jakožto jedné z centrálních kategorií, o něž v této práci jde.

Běžně užívané definice předložek jako slovního druhu totiž zahrnují kritérium tvarové ustálenosti, resp. neohebnosti. Celkový rámec definující předložky můžeme popsat následujícím způsobem:

- (i) relačnost⁸ (tj. sémanticko-funkční kritérium)
- (ii) neohebnost (tj. morfologické kritérium)
- (iii) přínáležitost ke jménu (tj. syntaktické kritérium)

Současně jde samozřejmě o definici jazykově podmíněnou⁹, což platí i pro druhý bod – morfologické kritérium totiž v tomto případě např. pro neflektivní angličtinu nemá velký smysl. Podstatné však je, a v tom se různé klasifikace shodují, že prepozice:

- (iv) nejsou samostatným větným členem (viz (iii)), ale slouží ke spojování (tj. ve výsledku k textové kohezi) – a to různých větných členů, i v rámci jednoho větného členu, viz (i)¹⁰,

⁷ Viz tab. 17, 19, 20, 21 a jejich přehled.

⁸ Čisté vyjadřování vztahu mezi prvky: vysoce abstrahovaná forma předložky kromě relačního neobsahuje jiný sém.

⁹ Srov. pro angličtinu Quirk 2003: 188 či Dušková 1988: 273, kteří zdůrazňují čistě relačnost, resp. to, že prepozice spojují dva prvky ve větě.

- (v) nevyjadřují vztah k aktérovi (resp. subjektu či aktantu, viz (iii)),
- (vi) nemají denotát fyzické povahy (jejich význam je abstraktní, viz (i)).

Tyto tři aspekty, které v podstatě blíže určují první trojici faktorů, můžeme doplnit ještě o sedmé kritérium, a sice že prepozice tvoří velmi stabilní a početně (relativně) uzavřenou a malou třídu¹¹. Tato práce se ovšem věnuje právě rozšiřování této třídy, a významu participií pro vznik nových prepozic:

The number of prepositions has been increased partly by using still more participles (for example barring, concerning, granted) but chiefly by combining prepositions with other words (...) (Quirk 2003: 190, podtržení O. R.)

Pokud jde o nástroje identifikace víceslovných jednotek, ty popisuje oddíl 2.4. Nejběžnější automatickou pomůckou k určení ustálené jednotky jsou různé asociační míry určující kolokace (např. logDice, t-score, MI-score), Word Sketches (slovní profily, Kilgarriff et al. 2014) a nově i nástroj p-kolokace (Cvrček–Vondříčka 2012). Jednou z potíží asociačních měr nicméně je, že určují kolokace o dvou členech (resp. vztah každého v okolí se vyskytujícího slova je poměřován čistě vztahem ke slovu klíčovému). P-kolokace založené na hodnotách nazvaných ‘obligatornost’ a ‘proximita’ (Cvrček 2013) naopak umožňují vnímat (přes různou míru manuálního úsilí, ne zcela automaticky) plastičtější obrázek slov vyskytujících se v těsné blízkosti zkoumaného výrazu. Pro podrobné představení obou měř viz Cvrček (2013), zde ve stručnosti alespoň shrnutí: *Obligatnost je míra exkluzivity, s jakou se slovo objevuje v kolokaci – vztahuje se tedy k tomu, nakolik pevně jsou obě slova svázána – a proximita dvou slov, neboli průměrná textová vzdálenost v blízkém kontextu <-3;3>; je základní ukazatel syntagmatickosti vztahu – frekventovaný souvšyk v takto těsné blízkosti je zřetelným vodítkem k významům daných slov (byť se samozřejmě nejedná o 100 % spolehlivé a jednoznačné výsledky, ale pouhou, byť výraznou, pomoc v další (manuální) analýze).*

Významu textových typů a žánrů a pojmu ‘i. p. m.’ (počtu výskytů na milion pozic) se věnuje oddíl 2.5, problematiku vzniku nových pojmenování pojednává odd. 2.6.

Celkově lze říci, že v dosavadním bádání o DF v češtině chybí jak systematictější popis těch tvarů, které se emancipovaly od sloves, tak i zmínka o tom, že u nich existuje možnost prepozicionalizace. Dále nebývá věnována pozornost sémantice fundujících sloves a tomu, že se tyto tvary mohou vyskytovat v ustálených konstrukcích – např. v konstrukcích vyjadřujících hodnotící postoj mluvčího. Už vůbec se nerozebírá to, jaké mohou být příčiny jinak běžně popisované nominalizace (*cestující, vedoucí*).

Kapitola 3 – Datové zdroje

Tato kapitola blíže popisuje, na jakém datovém souboru a jakými nástroji byl prováděn zde prezentovaný výzkum. Tato práce integrálně a vzájemně komplementárně využívá běžně

¹⁰ Viz Cvrček et al. (2010: 282): vyjadřují vztah jmen k jejich řídícím větným členům a podílejí se tak na vytváření syntaktických a jiných významů.

¹¹ Zejména o jednoslovných prepozicích se většinou uvádí, že do této třídy nové výrazy nepřibývají (srov. Grepl et al. 2008: 342).

dostupné nástroje pro korpusově založené zkoumání (za využití rozhraní KonText) a kombinuje metody kvantitativní a kvalitativní analýzy. Datově práce vychází především z korpusů Českého národního korpusu. Zejména u detailnějších analýz je odlišen jazyk původních textů od jazyka překladů¹² a důraz je kladen i na zkoumání co nehomogennějších žánrů a textových typů.

Kapitola 4 – *Distribuce zkoumaných forem v češtině*

Ve čtvrté kapitole se dostáváme k jádru práce. Nejprve poskytuje celkový přehled slovnědruhové distribuce zkoumané kategorie, včetně rozboru frekvenčního kritéria¹³, a poté na příkladu nejfrekventovanější formy *vedoucí* předkládá důkladný rozbor výše postulovaných hypotéz. V této kapitole už také nalezneme kontrastivní pohled (srovnání s angličtinou a němčinou).

Z odd. 4.1, který se věnuje frekvenční distribuci DF z perspektivy textových typů (srovnání administrativy a publicistiky, 4.1.1, podíl frekvence fundujícího slovesa vůči DF, 4.1.2, a interpretace těchto zjištění, odd. 4.1.2.3), lze vyjmout následující zjištění:

(i) Čím vyšší je poměr výskytu departicipiální formy (DF) vůči fundujícímu slovesu, tím vyšší se zdá být pravděpodobnost jejího samostatného fungování jakožto lexikální jednotky odlišné od výchozího slovesa (srov. *vyčerpávající odpověď* nebo *děti a dospívající*).

(ii) Čím vyšší je frekvence dané DF, tím vyšší je – v kombinaci s vyšším podílem výskytu vůči slovesu – **i pravděpodobnost jejího významového osamostatnění od fundujícího slovesa** (resp. její lexikalizace, srov. *vynikající, nadcházející*).

(iii) Ustálený výskyt s inkorporovaným objektem, resp. výskyt ve formě kompozita (*strojvedoucí, dlouhotrvající, kolemjdoucí*)¹⁴, **indikuje kategoriální změnu**.¹⁵

Vedle frekvence je pomocným kritériem slovnědruhové příslušnosti i negace (odd. 4.1.3). **Samotná frekvence negované formy ovšem nemusí stačit**. Kritériem, které lze považovat za nejvíce vypovídající o možném kategoriálním rozrůžňování, je **podíl negovaného tvaru na celkovém výskytu dané departicipiální formy**. Tento poměr (opět v publicistice) ukazuje tab. 8

¹² V návaznosti na výzkum Chlumské (2015) a prokázání významu zdrojového jazyka pro charakteristiky textu.

¹³ Změna četnosti jakožto signál změny významové se na základě sondy z odd. 4.1, shrnuté v tab. 4, jeví jako klíčové identifikační kritérium. Srov. zde uvedené DF *alarmující, vynikající, dostačující, vyčerpávající* – proces lexikalizace těchto DF je rozhodně možné prohlásit za velmi pokročilý (otázkou zůstávají např. přísudková užití typu *být + vyčerpávající*, jež se neliší od slovesného významu „unavovat“, ale nemají nic společného s konkrétním významem „čerpání kapaliny“ apod.). V řadě případů je pak osamostatnění (homonymní, resp. homoformní) významové jednotky jednoznačně dokončené (viz *vyčerpávající odpověď* – ve smyslu „kompletní, úplná“). Z celé tab. 4 lze vyčíst především údaje o systémově periferní povaze sloves, jež fundují více frekventované DF, a o výrazně centrálnější pozici, již mohou zaujmout jejich deriváty.

¹⁴ Viz tab. 12.

¹⁵ V němčině, která tento způsob tvoření slov preferuje, nalezneme výrazy typu *die erfolgssuchende Ministerin* („ministryně usilující o úspěch“) nebo *die gewinnversprechende Aktion* („akce, která slibuje zisk“), které jsou a) považované za slova, a b) není u nich jasné, kde končí inkorporace přímého objektu a začíná samostatné kompositum. Srov. Eisenberg (2013: 320).

(číslování je uváděno dle textu celé disertace), a to včetně stručného přehledu kolokací (nižší míra těsnosti či ustálenosti určitého spojení je indikována závorkami).

Pořadí ¹⁶	DF s negací	[Abs. fq.] celkem	[l. p. m.] PUB	[Abs. fq.] s negací	Podíl negace na celkovém výskytu, [%]	Kolokace negativní DF ¹⁷
28	<i>ne/vyhovující</i>	53736	13,73	41271	76.8 %	<i>naprosto, zcela, n. prostory, výrobek, stav</i>
30	<i>ne/žádoucí</i>	51336	13,12	29546	57.6 %	<i>n. pozornost, n. vedlejší účinky, n. stav, jev</i>
35	<i>ne/existující</i>	45143	11,54	17672	39.1 %	<i>již, dosud, už n. firma; n. šek, pohledávka, faktura, ofsajd</i>
59	<i>ne/stárnoucí</i>	26810	6,85	11591	43.2 %	<i>n. matador, klasika, hit, melodie¹⁸</i>
86	<i>ne/dostačující</i>	19528	4,98	6482	33.2 %	<i>být kapacitně, prostorově naprosto n.</i>
48	<i>ne/končící</i>	33566	8,58	7407	22.1 %	<i>nikdy n. proces, práce, koloběh</i>
129	<i>ne/platící</i>	13521	3,46	2709	20 %	<i>platící i n. diváci, návštěvníci, nájemníci</i>
109	<i>ne/mající</i>	15554	3,97	1647	10.6 %	<i>nic n., n. (nikde) období</i>
19	<i>ne/věřící</i>	68450	17,49	6985	10.2 %	<i>věřící i n., ateisté / n., n. Tomáš, dívat se n. očima</i>
33	<i>ne/fungující</i>	47129	12,04	4406	9.3 %	<i>být n., n. signalizace, semafor, eskalátor</i>
12	<i>ne/hrající</i>	116925	29,88	7239	6.2 %	<i>n. kapitán (českého) daviscupového týmu</i>

Tabulka 8: DF s podílem negace převyšujícím 5 %, PUB

Takový podíl negovaných tvarů, jaký je zachycen v tab. 8 (od téměř 77 % po 6 %) výrazně převyšuje běžný podíl negace v rámci třídy substantiv a adjektiv. Z pohledu distribuce negovaných tvarů vůči afirmativním je tomu totiž tak, že u adjektiv tvoří podíl negovaných tvarů

¹⁶ V rámci analyzovaných nejvíce frekventovaných DF.

¹⁷ Dotazy typu: [lemma="vyhovující"&word="[Nn]e.+"], okno <-3/3>, dle logDice, na PUB - doplněno o informace z p-kolokací.

¹⁸ I další kolokace jsou z oblasti populární hudby, častými kolokáty jsou též propria (Gott, Zima, Špinarová, Slavík). Zajímavá je konkurence s výrazem *zastarávající*: ten se pojí především s technickými výdobytky (*železniční systém, flotila, letecký park, zbraně, výzbroj, raketoplán, letouny*), a v negované formě se nevyskytuje vůbec. Výraz *nestárnoucí* naopak zůstává vyhrazen pro umělce a umění, resp. výdobytky z oblasti lidské kreativity.

zhruba 2 % výskytů a u DF ve funkci adjektiv je toto číslo mírně navýšeno na zhruba 2,4 %; u substantiv pak je toto číslo ještě nižší. Slovesa pak v rámci celé kategorie dokládají zhruba osmiprocentní podíl negace. (Pro detaily viz tab. 7.)

Souhrnně lze na základě analýz provedených v této části práce říci, že:

(i) Nepřítomnost negace může být jedním ze signálů nominalizace.¹⁹ Jako podpůrný příklad lze uvést neexistenci negovaných kompozit **strojnevedoucí*, nebo **kolemnejdoucí*, ale i neexistenci substantivní formy **necestující* nebo **nevyučující*. Na druhou stranu však k *věřícímu* existuje *nevěřící* a navzdory vysoké frekvenci výrazu *kupující* lze i výraz *nekupující* ojedinele nalézt v substantivní funkci. U výše uvedených příkladů (**necestující*, **strojnevedoucí*) lze vidět sémantickou blokaci negace v tom, že zkrátka chybí komunikační potřeba. Není nutné kategorizovat lidi na *cestující* a ty druhé – na rozdíl od členění *věřící* x *nevěřící*. Podobně tomu je u výrazů typu *fascinující*²⁰ – jim vlastní (evaluativní) sémantika blokuje negování, u hodnotícího výrazu *alarmující*, nesoucího inherentně negativní sémantiku, se prefix *ne-* také vůbec neužívá.

(ii) Podíl negace je odlišný v závislosti na slovním druhu, jehož funkci departicipiální forma zastává. V návaznosti na poznatky uvedené v této kapitole je zřejmé, že je třeba rozlišovat negaci textovou a lexikalizovanou (srov. *nevěřící*), tj. ustálenou. Hypotézu, že ty DF, které vykazují několikaprocentní podíl negovaných tvarů (cca 2–3 %), zůstávají spíše slovesné a jde v jejich případě o negaci textovou²¹, je možné ověřovat v navazujícím výzkumu.

(iii) Odchytky jakýmkoli směrem mohou signalizovat významové rozrůžňování, tedy i v případě extrémně nízkého podílu negovaných tvarů²².

Celkový podíl negativních tvarů na daném lemmatu je komplexním jevem a není možné toto kritérium zkoumat izolovaně či mu dávat přílišnou váhu, jako indikátor významových změn se nicméně celkově osvědčilo.

Podobně je dalším platným kritériem sémantická povaha slovesných základů jednotlivých DF (viz odd. 4.1.4) a uplatňování v kompozitech (viz odd. 4.1.5)

Kritéria substantivnosti, adjektivnosti a slovesnosti nebo prepozicionality

K centrálním místům práce náleží odd. 4.2 a oddíly následující, v nichž jsou ve formě tabulek (viz tab. 17, 19, 20, 21) zachycena kritéria substantivnosti, adjektivnosti a slovesnosti nebo prepozicionality.

Následující tab. 17 je ilustrací celé této části práce. Obsahuje shrnutí faktorů, které hrají významnou roli při slovnědruhové klasifikaci departicipiálních forem fungujících jako

¹⁹ Což souvisí i s poznatký (Kováříková et al. 2012), že substantiva realizují negaci pouze v cca 12 % lemmat.

²⁰ Vedle nulového výskytu negovaných DF v publicistice je nízký i podíl negace u slovesa: *fascinovat* je negováno jen v 0.8 % případů.

²¹ Srov. i s často mírně nižším zastoupením negace u DF oproti slovesu. Viz DF *nebydlící* – 2.34 % negováno, vs. sloveso *bydlet* – 3.8 % negováno.

²² Srov. DF *zavádějící*, která je v negované podobě doložena 21x, tj. v 0.1 % svých výskytů, nicméně ve všech případech je o význam typu „poskytování přesných a nezavádějících informací“. Naopak sloveso *zavádět* je negováno 1231x, což z celého výskytu slovesa činí podíl 2.8 % představující u sloves dosti časté zastoupení podílu negace.

substantiva. Jde o charakteristiky, které se v textu disertace uplatňují podle své relevance (tabulka tudíž není aplikována jako celek, ale jsou z ní vyjímány konkrétní argumenty):

Faktor / Jeho význam	Podporující substantivní charakter formy	Oslabující substantivní charakter formy
Morfologická kritéria	Absence negované formy	Realizovaná negace (srov. <i>necestující x nevěřící</i> : neplatí vždy, ale většinou)
	Shoda čísla, pádu a rodu s predikátem	Výrazná tendence k převaze určitého pádu nebo čísla (možné ustrnutí, srov. <i>donebevolající</i> ²³)
	Kompozitní charakter (<i>kolemjdoucí, strojvedoucí</i>) ²⁴	
Syntaktická kritéria	Podměťová pozice, resp. pozice řídicího subjektu	Adverbium na bezprostředně předcházející pozici (nejčastěji)
	Možnost obecné substituce dalšími substantivy	Zachovaná slovesná valence
	Přítomnost v řadě s dalšími substantivy	
	Rozvíjení pomocí (adjektivních i substantivních) atributů, resp. vět vztažných	
Sémantická kritéria	Referent je konkrétní osoba, případně věc	Forma nemá konkrétního referenta (ani prototypického zástupce skupiny)
		Forma odkazuje k procesu či stavu
Frekvenční kritéria	Frekvence departicipiální formy je vyšší nežli vykazuje fundující sloveso a indikuje tak kategoriální změnu.	Frekvence departicipiální formy je nižší nežli vykazuje fundující sloveso, resp. je na běžné úrovni (typické pro slovesně fungující DF)

Tabulka 17: Kritéria slovnědruhové příslušnosti DF: substantiva

V rámci odd. 4.2 byla u substantiv zkoumána též distribuce konkurenčních forem (jimi se nazývá nejen pojmenovávací konkurence mající v zásadě více či méně stejný význam jako základ, resp. kořen, ale takový výraz, který zároveň má přesah do slovtvorné produktivity téhož kořenu). Nikdy ovšem nejde o přesnou konkurenci, což jednoduše dokládají např. kolokace, viz odd. 4.2.1.2. (taktéž viz tab. 16, která si nijak nečiní nárok na úplnost, ale rámcově ukazuje podíl výskytu DF a konkurenčních forem).

Vedle hledání konkurenčních forem pro substantiva se u adjektiv jako významný faktor ukázalo adverbiální rozvíjení. Následující odd. 4.5 pak představuje popis nejčtenější DF, *vedoucí*. Vedle její

²³ V publicistické složce korpusu SYN je 122 dokladů automaticky otagováno jakožto první pád, 33 jako 4. a 18 jako 7, což samozřejmě může obsahovat chyby, ale právě nesklonný první pád bývá značkován správně. Z celkového počtu 187 dokladů činí 122 dokladů 65 %. Substantivní průměr pro první pád v PUB přitom činí 31 % (Bartoň et al 2009: 132). Adjektivní průměr pro tutéž hodnotu činí 32.6 % (Bartoň et al 2009: 147).

²⁴ Ovšem srov. s kompozitně utvořenými slovesy: *spolupracovat*. Zdá se, že inkorporace dalšího prvku s sebou obecně nese významové rozrůžňování, viz tab. 12 a vysoký podíl adjektiv mezi kompozity.

celkové distribuce a snahy určit rozložení slovních druhů v jejím rámci se tato část práce věnuje i realizované slovesné valenci (viz 4.5.4.1), kompozitnosti (4.5.4.2, *strojvedoucí*), negaci a konstrukcím (*nikam nevedoucí*, 4.5.4.3).

V rámci oddílu 4.5 proběhlo i zkoumání míry, do níž se můžeme spolehnout na automatické tagování korpusu. Tab. 25 (odd. 4.5.3.1) pracuje buď s náhodnými vzorky o velikosti 100 konkordancí, nebo s největšími dostupnými vzorky původně českých textů daného žánru (v korpusu SYN). Cílem zkoumání bylo ukázat, nakolik se lze spolehnout na automatické značkování a jaký je podíl substantivního užití, které zůstane označeno za adjektivní. Sonda také sledovala slovesné (jiné) chování zkoumaných forem a jeho zastoupení v dokladech:

Žánr, text. typ	Absolutní počet, Σ	Adjektiv správně [%]	Substantiv (neoznačených) [%]	Slovesné/jiné [%]	Nelze zařadit [%]
Antropologie, etnografie	48	10	0	90	0
Poezie	65	14	17	69	0
Chemie	100	12	69	19	0
Publicistika	100	61	22	16	1
Administrativa	100	45	35	18	2

Tabulka 25: Slovnědruhové rozložení formy *vedoucí* v různých žánrech dle náhodných vzorků, [%], SYN

Pro získání tohoto přehledu bylo v souladu s výše popsaným postupem manuálně analyzováno 413 konkordancí. Jako adjektiva bylo označeno 0 (v antropolog. textech), ale i 17 až 69 % forem ve skutečnosti fungujících jako substantiva. Správně bylo otagováno 10–61 % forem označených již a zároveň fungujících jako adjektiva, v žánrech antropologie, poezie a chemie to však bylo méně než 15 %. Nesmíme ale zapomínat, že slovesné (resp. jiné) užití participiálních forem představuje specifickou kategorii, která doposud ve formálních popisech nebyla sledována a nemohla se tedy promítnout do značkování. Celkově je vidět, že chybovost tagování se liší v závislosti na zkoumaném žánru/textovém typu.

V odd. 4.5.3.2 je popsáno celkové rozložení slovních druhů u DF *vedoucí*. Zohledněny jsou rozdíly mezi textovými typy a pozornost je věnována i významovému rozlišení (viz tab. 26 a významy umožňující substituci adjektivem, substantivem či slovesem: „hlavní“, „marný“, „šéf“ a „abstraktní / konkrétní věta vedlejší či participium“). Celkově tab. 26 ukazuje (i) velký rozdíl v chování zkoumané formy v antropologických textech oproti administrativě a publicistice a (ii) značný rozptyl v tom, zda slovesně se chovající tvary odkazují ke konkrétní anebo abstraktní skutečnosti. Nejvyšší shodu vykazuje distribuce slovních druhů napříč textovými typy: v publicistice i administrativě zkoumané vzorky ukázaly zcela shodné (dvoutřetinové) zastoupení substantivního užití dané formy a i 25–27 % adjektiv a 8–10 % slovesných užití lze brát za potvrzení shodného základního chování v těchto typech. Co se liší, je distribuce formy v antropologických textech: tam je nejvýraznější zastoupení slovesného užití (78 %), zejména abstraktního.

Odd. 4.5.3.3 se věnuje distribuci DF *vedoucí* ve specifickém žánru, administrativě. Následující odd. 4.5.3.4 nese název *Otázky nad slovnědruhovými kategoriemi*. Věnuje se tomu, zda při kategorizaci opřené o substituční testy jsou *vedoucí* pracovníci opravdu ti *hlavní* pracovníci, nebo (alespoň někdy) pracovníci, *kteří vedou ostatní*? Podobně *vedoucí práce* není *šéf práce*. Je

to ten, kdo práci někam směřuje, a *vedoucí pracovník* je také především ten, který má na starosti ostatní pracovníky. Na základě jakých kritérií si tedy můžeme být jisti slovnědruhovým zařazením spojení *vedoucí pracovník* mezi adjektiva a *vedoucí práce* mezi substantiva? Pro jednoznačný příklon k té či oné kategorii slouží následující argumenty (mj. rozvádějící výše uvedenou tab. 17):

(i) Koordinace s jinými substantivy (viz níže *oponent, soutěžící, učitel*) je dokladem nominalizace, a stejně tak jím je i explikace typu „dokument určený vedoucímu (řediteli) ústavu“. Pro ilustraci uvádíme tyto výskyty v syntagmatických řetězcích: *oponent nebo vedoucí bak. práce, Povinnosti a práva soutěžících a vedoucích kolektivů, učitel příslušného předmětu, vedoucí absolventské práce nebo vedoucí absolventského výkonu*

(ii) Výskyt ve (vázaném²⁵) genitivu (tedy pokud je zřejmý a jednoznačný), kdy je departicipiální forma součástí nominální skupiny, taktéž indikuje substantivnost: příkladem je *razítko organizace a podpis vedoucího organizace* nebo *povinnosti vedoucího organizace*.

(iii) Primární se však jeví být sémantická perspektiva, kdy adjektiva s významem „hlavní“ rozvíjejí řídicí substantivum referující především k osobě (typicky např. *vedoucí lékař*) a sém osobovosti tedy sama nenesou (byl by přítomen dvakrát). To substantiva s významem „šéf, hlava“ se chovají jinak. Referují buď k osobě vedoucí skupinu osob, GroupHum, (neboť i typický kolokát *vedoucí oddělení* obsahuje rozvíjející substantivní atribut *oddělení*, a tudíž metonymicky označuje **zaměstnance** oddělení), nebo k osobě šéfující ohraničenému úkolu či činnosti: *vedoucí posunu* je tudíž „člověk, který vede posun“ (nejspíš na železnici) – a je to tedy takový *vedoucí projektu* – a *vedoucí bak. práce* je analogicky „osoba, jež vede bak. práci“. Ekvivalenci s významem „osobovosti“, Hum, dokládá i vysoký počet koordinovaně spojených syntagmat označujících Hum + *vedoucí*.

(iv) Pro slovesné užití (resp. možnost substituce větou vztažnou, zkracovanou jako ‘vv’) pak kromě typické syntaktické postpozice za řídicím substantivem hovoří i zachování slovesné valence.²⁶

Na substantivních dokladech je patrné, že substantivní element „osobovosti“ a slovesný význam procesu (tj. „vedení“) je od sebe oddělitelný a samostatně popsateľný, a současně zůstává nedělitelně propojený v dané departicipiální formě. Podobně je tato dvojí povaha zkoumané formy dobře patrná i u adjektiva *nikam nevedoucí* (srov. *po nikam nevedoucích pokusech*, tj. „po marných pokusech“). Formální znaky slovesnosti jsou zachovány hned dva: negace a explicitní vyjádření směřovosti odděleným výrazem, *nikam*, ale syntaktická pozice před subjektem je typicky atributivní a morfologická koncovka *-ch* je také v souladu s funkcí atributu, slovnědruhově realizovanou adjektivy. Pro finální rozhodnutí ohledně slovního druhu pak v tomto případě hovoří právě sémantika korespondující s adjektivem *marný*.

Určení jednoznačného slovnědruhového zařazení ovšem není vždy možné: příkladem budiž *pohovor s vedoucími a řadovými zaměstnanci*, resp. v kompletní citaci *Inspektor má při dozoru kontrolou dokumentace a pohovorem s vedoucími a řadovými zaměstnanci porovnat výsledky*. Ani širší kontext neumožňuje určit, zda jde o elizi „pohovor s vedoucími **zaměstnanci** a řadovými

²⁵ Vázaností se chápe jeho vazba na následující substantivum.

²⁶ Jediný doložený slovesný výskyt bez předložkové valence ve zkoumaných vzorcích je *označení součásti určeného původce vedoucího knihu samostatné evidence*. Jde o rámeček „někdo vede něco“, který má ve spojení *vést evidenci*, resp. *vést knihu (evidence)* specifický význam a pro úzus formy *vedoucí* je zcela periferní.

zaměstnanci“, nebo zda jde o substantivní užití substituovatelné jako „pohovor s šéfy a řadovými zaměstnanci“. Na druhou stranu, takový doklad se mezi 337 administrativními výskyty objevil pouze jednou, a v publicistice bylo možné slovnědruhově zařadit všech 200 konkordancí ze zkoumaného vzorku; ovšem stále manuálně.

Pro substantivní nebo adjektivní klasifikaci většinou hovoří realizace bez slovesné (prepoziční) valence. Slovesné valenci ve spojení s DF *vedoucí* se proto zvlášť věnuje odd. 4.5.4.1, jehož zjištění jsou shrnuta níže (tab. 28):

Pořadí	<i>vedoucí + prep</i>	[l. p. m.] PUB	[l. p. m.] ADM	Výskyty ve vzorku PUB, celkový podíl	Podíl v PUB, konkrét. užití (100 % = 144)	Podíl v PUB, abstrakt. užití (100 % = 56)
1	<i>k</i>	6.12	24.18	39.5 %	18 % (33 % z výskytů s <i>k</i>)	95 % (67 % z výskytů s <i>k</i>)
2	<i>z</i>	2.69	0	18.5 %	25 %	1.8 %
3	<i>do</i>	1.74	0	12 %	17 %	0
4	<i>na</i>	1.19	1.01	7.5 %	10.4 %	0
5	<i>od</i>	1.06	0	5 %	7 %	0
6	<i>přes</i>	0.95	0	7.5 %	9.7 %	1.8 %
7	<i>v</i>	0.49	1.01	0	0	0
8	<i>po</i>	0.42	1.01	2.5 %	3.5 %	0
9	<i>kolem</i>	0.31	0	1.5 %	2 %	0
10	<i>podél</i>	0.27	0	2 %	2.7 %	0
11	<i>pod</i>	0.13	0	1 %	1.4 %	0
12	<i>mezi</i>	0.11	0	0.5 %	0.7 %	0
13	<i>nad</i>	0.06	0	0.5 %	0.7 %	0
14	<i>okolo</i>	0.06	0	0.5 %	0.7 %	0
15	<i>skrz</i>	0.05	0	0.5 %	0.7 %	0
16	<i>za</i>	0.07	0	0.5 %	0.7 %	0
17	<i>mimo</i>	0.05	0	0.5 %	0	1.8 %

Tabulka 28: Prepozice následující bezprostředně po DF *vedoucí* – ruční analýza 200 konkordancí, PUB

Analýza, kterou zachycuje tab. 28, ukazuje, že celkový podíl abstraktního užití zkoumané DF ve spojení s bezprostředně následující prepozicí netvoří ani třetinu užití (28 %), zatímco užití konkrétního nalézáme 72 %. Abstraktní užití se v tomto vzorku z publicistického subkorpusu téměř vždy (v 95 % výskytů) realizuje pomocí předložky *k*. Jiné abstraktní užití nežli s touto prepozicí je zcela výjimečné. **Konkrétní užití je realizováno prostřednictvím mnohem širší škály předložek**, přičemž celá kombinace má jasný široce adverbiální význam, což tak jasně neplatí při obsazení prepoziční pozice pomocí *k*.

Současně tab. 28 potvrzuje unikátní význam valence s „*k*“ – jde nejen o prepozici, jež se zkoumanou formou tvoří nejstálenější konstrukci, ale i o jedinou, která systémově odlišuje (i)

kontextové (konkrétní) užití a (ii) užití abstraktní, lexikalizované. Za bližší pozornost stojí, že v publicistice je užití typu (i) rozšířené cca třetinově. Na základě analyzovaného vzorku se ukázalo, že 33 % dokladů typu *vedoucí k* odkazuje ke konkrétnímu referentovi z reálného světa, např. *dveře vedoucí k výtahu*, a 67 % lze označit za lexikalizované abstraktní užití, často s kauzativním významem. Příkladem užití (ii) je např. *projekty vedoucí k záchraně památek* nebo *zranění vedoucí k amputaci končetiny*.

Přechodovou situaci mezi jasně abstraktním a spíše konkrétním užitím ilustruje např. spojení *informace vedoucí k jeho dopadení*, nejtypičtějším příkladem pak může být tento příklad: *vyšetřovatelé nenašli stopy vedoucí k nějaké organizaci*. Právě druhý příklad zcela relativizuje míru abstrakce a odkazuje k užití prvního typu, které lze popsat jako „stopy vedoucí z bodu A (vyšetřovatelé) k bodu B (organizace)“. A i když je zřejmé, že tyto stopy sice nejspíš nevedou sněhem či blátem či jiným hmatatelným způsobem, stále mají dosti konkrétní charakter v podobě existujících entit (souhrnně nazývaných jako *stopy*).

Kapitola 5 – konstrukce a p-kolokace

Kapitola 5 se soustředí na *Významové rozrůžňování v konstrukcích* a kromě hypotézy prepozicionálizace (podrobně popsané včetně metody identifikace víceslovných jednotek) se věnuje i evaluativním klauzím typu *To je fascinující!*, resp. vztahu adjektiv obecně a departicipiálních adjektiv zvláště k vyjadřování pragmatiky.

Z daných (frekvenčně i konstrukčně omezených) výsledků prezentovaných v odd. 5.1. vyplývá především to, že konstrukce tohoto typu (s vágním odkazem k předchozí situaci, resp. kontextu, a přísudkovou pozicí adjektiva) opravdu vyjadřují převážně hodnocení ze strany mluvčího. Míra realizace této funkce kolísá, a je o něco vyšší u konstrukcí obsazených departicipiální formou. Celkově do této konstrukce vstupují vysoce pragmaticky zatížená adjektiva.

Žádný výraznější závěr není na základě těchto sond možný, za prověření by ale stála hypotéza, těmito daty naznačená, že departicipiální formy jsou v uvedené pozici „sémanticky vyhraněnější“, resp. naplňují do nejvyšší možné míry prototypické chování adjektiv. Výskyt v dané konstrukci je tedy indikátorem kategoriálního přechodu do třídy adjektiv, a za prověření by stálo též, do jaké míry je v tomto směru podstatný pouhý výskyt v přísudkové pozici.

5.2. – Abstraktní relace: zachovaná prepoziční valence

V rámci výzkumu bylo pomocí nástroje p-kolokace prověřeno sto lemmat s nejvyšší frekvencí ze seznamu lemmat zakončených na *-ící* (viz tab. 57) a rovněž sto nejčtenějších lemmat ze seznamu pro *-oucí* (viz tab. 58); celkem bylo tímto nástrojem tedy analyzováno 200 lemmat.²⁷

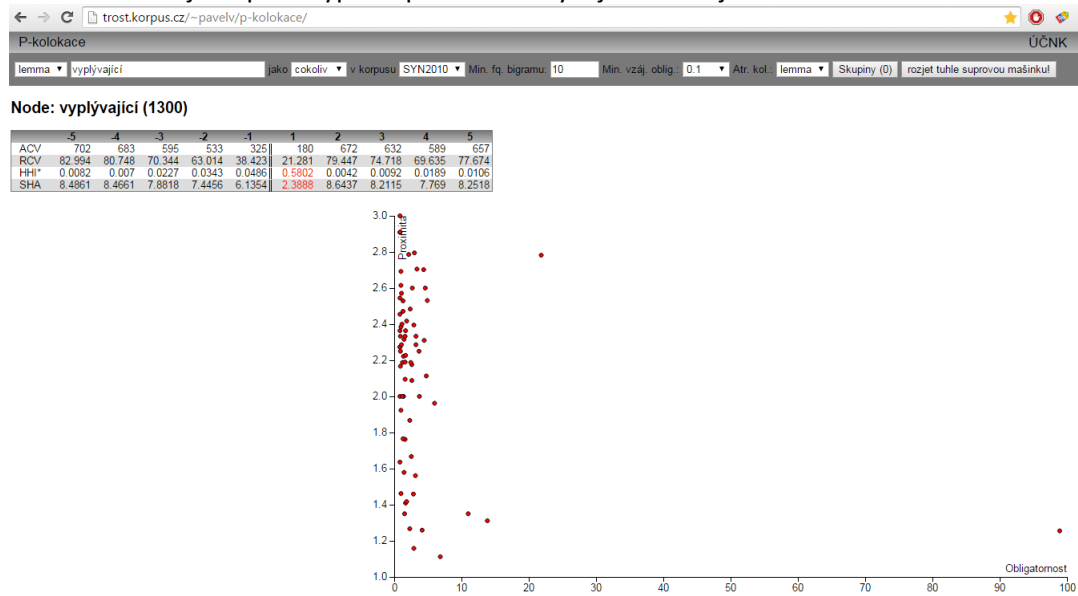
Hlavním cílem tohoto zkoumání pomocí nástroje p-kolokace byla identifikace potenciálních skupin sdílejících společné charakteristiky. V rámci celého vzorku se skutečně jasně odlišovalo 23 lemmat: a to co do vizuálně znázorněného distribučního chování na osách proximity a

²⁷ I přes toto frekvenční omezení se nicméně nakonec četnost výskytu některých lemmat pro výzkum kolokací prostřednictvím p-kolokací ukázala jako nedostatečná.

obligatornosti²⁸. Jejich p-kolokace se při využití standardního nastavení (které je zdokumentované i v obr. 6 a spočívá ve vyhledávání lemmat a bigramů o minimální frekvenci 10 v korpusu SYN2010) chovají následujícím způsobem:

- (i) vykazují velmi vysokou obligatornost (většinou o hodnotě cca 65–100), vázanou k jedinému synsémantiku (většinou jde o předložky, ale i zvrtná zájmena), a
- (ii) velmi nízkou proximitu tohoto výrazu (většinou v rozmezí hodnot 1–1.2²⁹), a navíc
- (iii) vykazují velice nízký počet dalších obligatorních kolokátů (max. 5, vždy ale s obligatorností dosahující povětšinou hodnoty nejvýše 60 či 65). Tyto kolokáty navíc taktéž nenáleží mezi autosémantika.

Tento model v jeho prototypické podobě zachycuje následující obrázek:

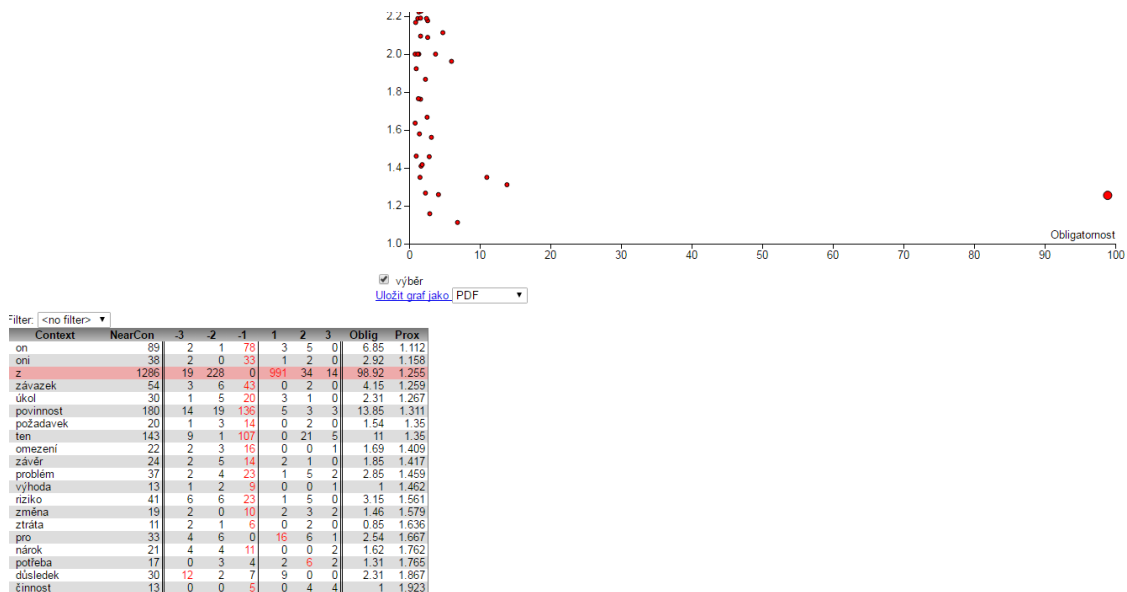

Obrázek 5: P-kolokace pro lemma *vyplývající* – pouze graf

Informace o jednotlivých lemmatech znázorněných na obrázku tečkami pak dává soupis pod grafem, přičemž kliknutí na slovo v tomto seznamu aktivuje (zvětší) jemu odpovídající tečku (zde zcela vpravo, u hodnoty Oblig 100). Celý princip ukazuje obr. 6:

²⁸ Viz 2.4. *Obligatornost je míra exkluzivity, s jakou se slovo objevuje v kolokaci – vztahuje se tedy k tomu, nakolik pevně jsou obě slova svázána – a proximita dvou slov, neboli průměrná textová vzdálenost v blízkém kontextu <-3;3>; je základní ukazatel syntagmatickosti vztahu*, Cvrček 2013.

²⁹ K hranici stanovené v bodu (ii) je třeba uvést, že se ukázalo jako účelné vynechávat takové kolokace se spojkou *a*, které mají proximitu vyšší než 1.2 (většinou ale 1.6 až 2). V dalším bádání se totiž neprokázala jejich vypovídací hodnota.

Obrázek 6: P-kolokace pro lemma *vyplývající* – včetně seznamu

Distribuční vzorec zachycený výše (obrázky 5 a 6), na němž je patrná jedna výrazně obligatorní entita s proximitou blízko jedné (zcela vpravo) a jinak co do kolokací zůstává „volné pole“, tj. prostor není zaplněn výraznými a ustálenými kolokacemi, je výsledkem skutečnosti, že si identifikované tvary ponechávají slovesnou valenci (např. reflexivitu, jako *týkající se*, nebo prepoziční doplnění, jako *vyplývající z*) a jinak je variabilita kolokačního paradigmatu omezená. Jak ale vysvětlit to, že identifikované výrazy dále charakterizuje mizivý souvyskyt s (výrazněji obligatorními) autosémantikami (viz bod (iii) výše)?

5.2.1 – Identifikace kandidátů prepozicionální pomoci p-kolokací

Souhrnně lze říci, že **departicipiální formy je (a) třeba zkoumat nezávisle na jejich výchozích tvarech slovesných**, byť se od jejich p-kolokací nemusí – kromě nižšího počtu kolokátů s výraznější proximitou – na první pohled příliš lišit, a **(b) je vhodné analyzovat zvláště afirmativní a negovaná lemmata** – frekvenční vybočení např. u podílu negovaných tvarů totiž mohou naznačit další funkční rozrůžňování (viz *ne/související*). Dále je patrné, že při analýze jednotlivých tvarů není možné hledět pouze na souhrn vysoké obligatornosti a nízké proximity, stanovené nepřekročitelnými hraničními hodnotami, ale je nutné zohlednit i konkrétní funkční specifika, v tomto příkladě vycházející ze sémantiky daného výrazu (např. u lemmatu *spojující* zůstává relační funkce zachována i při méně typické (tj. vyšší) hodnotě proximity).

A jak je to s těmi participiálními tvary, jejichž základové sloveso se nevyznačuje nijak výraznou předložkovou valencí a předložkové doplnění nevyžaduje? Na základě zkoumaného vzorku dvou set lemmat se zdá, že právě slovesa bez nutného předložkového (nebo jakéhokoli jiného) doplnění tíhnou k nejsnazší nominalizaci, reprezentované příklady typu *cestující*, *vedoucí*.³⁰ K této hypotéze je ovšem možné nalézt i protipříklady: u lemmatu *obsahující* p-kolokace žádné předložkové kolokáty taktéž neodhalily, tvar však zůstává užíván slovesně; svědčí o tom mj. realizovaná objektová valence (*vody obsahující sodík*). A to je patrně i odpověď na naši otázku: v

³⁰ Srov. zcela korektní (byť neběžné a kontextově omezené) propozice typu *Vede. Cestuje*, které nevyžadují vůbec žádný komplement.

tomto kroku se zaměřujeme na zachovanou předložkovou valenci u zkoumaných tvarů jakožto indikátor možné prepozicionalizace, stejně tak by ale bylo možné sledovat obecnou vlastnost zachování slovesné valence včetně komplementů, a situaci těch sloves, které ji nevyžadují. Naše identifikace však probíhá na základě kritérií stanovených postupným analyzováním p-kolokací lemmat na *-oucí/ící*, a zkoumá souhru výše zmíněných tří kritérií: (i) vysoké obligatornosti, (ii) nízké proximity, a (iii) absence kolokátů z oblasti autosémantik.

Popis průběhu výzkumu prepozicionalizace

Kap. 5.2 se zabývá ověřením či vyvrácením hypotézy, že určité deparicipiální formy končící na *-oucí/ící* můžeme označit za kandidáty prepozicionalizace. Jak zkoumání probíhalo?

Nejprve probíhala identifikace možných kandidátů pomocí nástroje p-kolokace (5.2.1). Výsledných 23 forem bylo dále analyzováno co do jejich kolokátů založených na asociačních mírách (5.2.2). Tab. 39 následně obsahuje přehled devíti kandidátů identifikovaných po tomto druhém kroku. V dalším kroku byla provedena analýza distribuce v různých žánrech a textových typech (5.2.3), včetně uplatnění sady testů (viz tab. 40). Na základě výrazné distribuční anomálie ukzující, že se šest kandidátů prepozicionalizace vyskytuje několikanásobně častěji v právnických textech, se další pohled zaměřil na srovnání chování výskytů v tomto rejstříku, a to též za využití překladů (5.2.4). Analýza překladových ekvivalentů v právníkové složce korpusu InterCorp (tj. v Acquis) pak přináší shrnutí výsledků z pohledu sémantiky (tab. 42).

DF ³¹	Frekvencované prepoziční a prepozicím blízké ekvivalenty	Sémantika daného lemmatu		Kategoriální příslušnost ekvivalentů	
		pouze abstraktní vztah	přesněji specifikuje	-ing tvary // tvary mezi prep a -ing	prep., konj. a premodifikace ³²
<i>týkající se</i>	<i>relating to, concerning, for</i>	Ano	entity, mezi nimiž existuje relace	4 % // 36 %	54 %
<i>související s</i>	<i>relating to</i>	Ano	vyšší míru relace	4 % // 16 %	26 %
<i>směřující k</i>	<i>to, for, towards</i>	Ano	účelovou relaci, záměr	2 %	70 %
<i>vyplývající z</i>	<i>under, (due to)</i>	Ano	kauzální relaci	54 %	24 %
<i>navazující na</i>	<i>(post-, pursuant to)³³</i>	Ne	relaci časové následnosti	16 %	8 %
<i>plynoucí z</i>	<i>of, from</i>	Ano	relaci původu, zdroje, příčiny	44 %	42 %

Tabulka 41: Shrnutí výsledků analýzy pro právníkový korpus Acquis – sémantika

³¹ Afirmativní tvary, v jejichž blízkém kontextu se vyskytuje synsémantikum (tj. je realizována tato jejich slovesná valence).

³² Procentuální podíl ekvivalentů, které jsou v souladu s kohezní funkcí, tj. spojek, předložek či pádově, resp. syntakticky vyjádřených vztahů.

³³ Oba uvedené výrazy jsou ve vzorku doložené pouze jednou.

Tab. 43 zahrnuje sémantická i formální kritéria kategorizace. Možnost srovnání těchto kritérií pak přináší tab. 44, v níž je zkoumán podíl výskytů tvarů bez koncovek. Tyto pohledy integruje tab. 45 a komentář pod ní.

Oddíl 5.2.7 se věnuje stručnému srovnání s němčinou a podrobnějšímu pohledu na angličtinu, přičemž tab. 49: *Typy překladových ekvivalentů anglických originálů v korpusu Europarl* a tab. 48: *Překlady českých originálů do angličtiny v korpusu Europarl* ukazují, jak častými ekvivalenty anglických participiálních předložek *concerning* a *regarding* jsou v češtině klauze, konkrétně pak výrazy *pokud jde o* nebo *co se týká/týče*, které přispívají k organizaci textu a jeho koherenci. Této pořádací funkci v rámci textu se věnuje oddíl *Pořádací funkce v rámci textu v češtině* (5.2.8), který zkoumá, do jaké míry se i zkoumaní kandidáti v češtině chovají tímto způsobem.

Popis výsledků výzkumu prepozicionalizace

Prvním výsledkem prezentovaného výzkumu je potvrzení důležitosti slovesné valence: nejprve pomocí nástroje p-kolokace a potom podrobnou analýzou klasických asociačních kolokací (srov. oddíly 5.2.1 a 5.2.2). Ty zkoumané departicipiální formy, které si valenci realizovanou synsémantiky ponechávají, se liší od forem, které svou původní valenci nerealizují. Ztráta slovesné valence (resp. bezpředložkové užití) představuje jeden z průvodních jevů nominalizace (tj. nejčastěji adjektivizace, ale též substantivizace), dalším kritériem pak je syntaktická pozice: srov. linearizaci typu *související témata* (adjektivní pozice bez předložky) versus uspořádání v postpozici: *témata související s ...* (jde o postpozici typickou pro slovesný tvar po subjektu a zachování slovesné valence). Při identifikaci forem, jež se mohou blížit synsémantikům, tak byla realizovaná nebo naopak eliminovaná slovesná valence potvrzena jako jeden z faktorů ukazujících na rozrůžňování významu.

Druhým, dílčím výsledkem je potvrzení výrazného vlivu textových typů: pouze dva z podrobněji analyzovaných devíti kandidátů se ve srovnání s průměrem (reprezentovaným údaji pro vyvážený korpus SYN2010) vyskytují několikanásobně (15–20x) častěji ve specifických textových typech a žánrech ve srovnání s průměrným výskytem v jazyce, a projevují tak jednoznačnou distribuční anomálii. Jde o výrazy *související (s)* a *vyplývající (z)*, které se užívají především v oblasti práva a administrativy a přidává se k nim ještě *týkající (se)*, s více než devítinásobnou četností oproti průměru. Tento trend doplňují ještě tři výrazy (*směřující (k)*, *navazující (na)* a *plynoucí (z)*), které jsou v textech z oblasti práva a v odborných textech obecně taktéž řádově čtenější (5–6x) než v jiných stylech či textových typech (viz 5.2.3).

Dalším výsledkem je rozbor přesného významu zkoumaných kandidátů. Jelikož celá tato kapitola jako klíčové kritérium pro ověřování hypotézy prepozicionalizace chápe právě co nejobecnější, abstraktní sémantiku, a opírá se při tom o Hanksovo pojetí významového „epicentra“, z něhož se odštěpují významy jiné, následovala po analýze sémantiky pomocí kolokací ještě manuální analýza překladových ekvivalentů (detailně rozpracovaná viz Richterová 2016). To, které výrazy se používají s výraznou relační funkcí, je dále upřesněno tím, zda se jedná o relace účelové, kauzální či jiné.

Tab. 45 tedy sumarizuje základní kolokační chování šesti analyzovaných kandidátů. Ukazuje, že kandidát *navazující na*, který v obecné kolokační analýze disponoval větším množstvím konkrétních kolokátů (*plynule*, *volně*, *bezprostředně* n., n. *spoj*, *zástavba*) nebyl potvrzen jako kandidát prepozicionalizace ani na základě analýzy překladových ekvivalentů (viz sloupec ‘Sémantika Acquis’). Naopak konkrétní kolokáty týkající se pohybu kapaliny (*plynoucí*)

eliminováno zkoumání kolokací se zapojením slovesné valence a prepozicionalizace se spíše potvrdila.

Opakovaně je zmiňována analýza překladových ekvivalentů. Jaké ekvivalenty tedy pro dvě vybrané anglické formy s ekvivalentním významem i s totožnou departicipiální formou (*concerning, regarding – týkající se, související s...*) dokládá paralelní korpus Europarl?

Kategorie ekvivalentu	<i>Concerning</i> [Abs. fq.]	<i>Concerning</i> [%]	<i>Regarding</i> [Abs. fq.]	<i>Regarding</i> [%]
Předložkový + PP ³⁴	35 + 11	29 %	25 + 11	37 %
Klauze	70*	45 %	31	32 %
Departicipiální	31	20 %	19	19 %
Pád	4	3 %	3	3 %
Slovesný	3	2 %	3	3 %
Vynechávka	2	1 %	1	1 %
Jiný	0	0 %	5**	5 %
	156	100 %	98	100 %

Tabulka 47: Typy překladových ekvivalentů anglických originálů v korpusu Europarl

* 5 výskytů ve větě vztažné

** (3 adjektiva, 1 konjunkce, 1 nominální explicitace)

Řada českých ekvivalentů zachycených v tab. 47 je větných: jedná se o ustálená spojení *pokud jde o, co se týče/týká*, jejichž funkci ve větě asi nejlépe popisuje termín orientátory či případně tematizátory. Současně je Blatná (2006) řadí mezi víceslovné předložky, viz 2.2, což by potvrdovalo jejich výjimečné postavení. Co z tabulky nevychytáme: mezi ekvivalenty na *-oucí/ící* naprosto převažuje lemma *týkající se* (pro *regarding* je jedinou možností); pouze 1x v našich datech bylo *concerning* přeloženo jako *související s* a 1x jako *zabývající se*. Celkově bylo u obou výrazů vedle 19–20 % departicipiálních ekvivalentů identifikováno dalších 29–37 % ekvivalentů předložkových. A jak tomu je v překladech z češtiny do angličtiny? To zachycuje následující souhrn:

Kategorie ekvivalentu	<i>Concerning</i> [Abs. fq.]	<i>Concerning</i> [%]	<i>Regarding</i> [Abs. fq.]	<i>Regarding</i> [%]
Předložkový + PP	41 (3 PP)	53 %	27 (7 PP)	55 %
Klauze	22	28 %	15	31 %
Departicipiální	11	14 %	1	2 %
Pád ³⁵	2	3 %	3	6 %
Vynechávka	0	0	2	4 %
Slovesný	1	1 %	1	2 %
Jiný	1	1 %	0	0
	78	100 %	49	100 %

Tabulka 48: Překlady českých originálů do angličtiny v korpusu Europarl

Pomocí prepozicionalizovaných anglických participiálních tvarů *concerning* a *regarding* se ve více než polovině případů překládají české předložky a předložkové skupiny (PP). Jsou v překladu voleny ale i jako ekvivalenty za rozsáhlejší, větné celky (především *co se týká/týče*) a departicipiální formy. Vyskytují se též jako ekvivalent pádu, avšak jen v řádu několika procent.

³⁴ PP – prepositional phrase, předložková fráze.

³⁵ Tj. bezpředložkový ekvivalent.

Celkově platí, že české ekvivalenty výrazů *concerning* a *regarding* (tab. 47) lze v korpusu EuroParl kategorizovat jako předložky jen ve 29–37 % případů, zatímco jako překladatelovu volbu u českých předložek je objevujeme v 53–55 % výskytů (tab. 48). Tato tendence naznačuje důležitou skutečnost, že předchozí čísla vztahující se k českým překladům z korpusu Acquis jsou vůči předložkovým řešením zatížená spíše negativně.

Zřetelně však vyvstává ještě jeden závěr: velmi frekventované klauze typu *pokud jde o* realizují především diskurzivní funkce (odkazují k tématu zmíněnému v předchozí výpovědi a přispívají k udržování vnitrotextové koherence)³⁶. Toto rozrůžňování užití a schopnost uplatnit se jako i) funkční předložky, tj. prostředky vyjadřování relací mezi jednotlivými elementy výchozího textu, nebo jako ii) orientátory či tematizátory, tj. prostředky organizování diskurzu, neboli prostředky vyjadřování relací mezi jednotlivými obsahy (tématy), na kterou u zkoumaných výrazů *concerning* a *regarding* upozornily jejich překladové ekvivalenty, se jeví jako důležitá možnost k dalšímu prověření i na českých departicipiálních formách.

Pomáhá i pohled na další textové orientátory, viz 5.2.8. Konstrukce, které odkazují k obsahu předchozí výpovědi pomocí zájmen *ten*, resp. *to*, ukazují na další rozrůžňování funkcí zkoumaných tvarů. Na základě přehledu víceslovných konstrukcí s DF (tab. 49) a dílčích korpusových sond můžeme konstatovat, že až na reflexivum (*týkající se*) se mnozí identifikovaní kandidáti prepozicizace vedle této funkce (přispívání k textové kohezi) ve zhruba 20 %³⁷ užití uplatňují i ve funkci prvků napomáhajících nejen formální soudržnosti textu, ale i zjasnění vztahů mezi tématy výpovědi (tj. k textové koherenci).

Zůstává nicméně otázka, jakou roli mají hrát formální kritéria – ať už morfologická, tj. v tomto případě neměnnost (neohybnost), nebo syntaktická, tj. zde umístění v antepozici. Obojí jsou totiž – při současném zohlednění sémantiky – vlastnosti, jimiž se prepozice v českých mluvnicích standardně vymezují. Pozice před řídicím členem, srov. pre-pozice, nicméně není v češtině u zkoumaných případů doložená: významová ekvivalence s (primárními) předložkami navzdory tomu přinejmenším zčásti prokázána byla. Pomocným důkazem je i skutečnost, že tam, kde kupříkladu angličtina vztah mezi jednotlivými entitami běžně vyjadřuje primární prepozicí nebo syntakticky (vzájemným pořadím), volí čeština explicitnější vyjadřování pomocí formy *na -oucí/ící*. Funkčně ale oba způsoby zůstávají na téže úrovni: jde o určení vzájemného vztahu mezi dvěma výrazy, které jsou přitom součástí jednoho celku (u prepozic větného členu).

Z podrobné analýzy významu pak vyplynulo i to, že sémantika jednotlivých departicipiálních forem je velmi často v souladu s významy těch základních, primárních předložek, které jsou jejich valenčním doplněním. Můžeme shrnout, že základní, velmi obecná sémantika primárních předložek zůstává zachována a departicipiální formy ji blíže určují. Tím nejjobecnějším významem předložek je totiž explicitní vyjádření vztahu mezi prvky: až z toho následně vyplývá, že se prepozice stávají i prostředkem vnitrotextové koheze. V souladu s požadavky efektivní komunikace (tedy dostatečně přesného a současně ekonomického vyjádření zamýšlených vztahů) pak departicipiální formy se slovesnou valencí fungují jako kohezni element vyznačující

³⁶ Tento závěr vyplynul z konferenčního příspěvku *Concerning, regarding and their synonyms in translation: the case of Czech*. Čermáková, A. – Chlumská, L. – Richterová, O., *LSB2013*.

³⁷ Toto číslo je orientační, jde o předběžné výsledky. Srov. 18 % pro *vyplývající z* a 19 % *související s*, tab. 49.

se vyšší mírou jednoznačnosti, než jakou umožňují jiné nástroje (primární předložky, pády, syntaktická pozice).

Celkově finálních pět kandidátů prepozicionalizace, tedy *týkající se, související s, směřující k, vyplývající z a plynoucí z*, vykazuje právě takové chování. Stejně tak je zřejmé, že možnost kategoriální konverze v tomto případě zásadním způsobem určuje sémantika výchozího slovesa: v tomto případě se původně jedná o konkrétní slovesa pohybu (*plynout, směřovat*) nebo jiných fyzických projevů (srov. *sou-viset, do-týkat se*).

Kapitola 6 – Závěry

Tato práce vychází z konstatování (podrobněji viz 1.1), že v popisu současné češtiny chybí podrobnější pohled na departicipiální formy emancipující se od sloves, natož jakákoli zmínka o možnosti jejich prepozicionalizace či o výskytu v určitých konstrukcích jakožto průvodních jevech významového rozrůžňování. Podobně se tato práce snaží alespoň zčásti zaplnit mezeru v popisu frekvenčních charakteristik těchto tvarů, a to včetně nástinu frekvenčního zastoupení v různých žánrech a textových typech.

Za těžiště této práce, která nastiňuje celkové chování departicipiálních forem na *-ící*, resp. *-oucí* v rámci systému češtiny, lze označit slovnědruhovost a zejména kapitulu o možné prepozicionalizaci vybraných forem (5.2). Podobně stěžejní je i část zkoumající nejfrekventovanější departicipiální formu (*vedoucí*, 4.5). Metodologicky je středobodem práce identifikace relevantních víceslovných konstrukcí pomocí nástroje p-kolokace založeného na hodnotách proximita a obligatornost (Cvrček 2013).

Byla popsána celková potencialita formy a rozvedeny anebo naznačeny cesty jejího dalšího zkoumání. Mezi hlavní zjištění patří i popis limitů současného automatického značkování češtiny v korpusech a jím přiřazované slovnědruhové kategorizace: chybovost ve značkování substantivních departicipiálních forem (srov. *soutěžící, dospívající a vyučující*, tab. 14), dosahuje desítek až sta procent (dále viz 4.5.3.1 a sondu do chybovosti tagování formy *vedoucí*).

Hlavní poznatky

V rámci práce bylo identifikováno několik konstrukcí spoluurčujících významy, jež departicipiální formy nesou, a proběhla též analýza některých jejich překladových ekvivalentů jakožto jedné z možných cest identifikace významu (vedle analýzy založené na kolokacích, respektive p-kolokacích, a vedle hledání (kvazi)synonym a možných substitutů).

Práce usiluje i o popis možných příčin vzniku nových pojmenování, jakož i o hledání faktorů blokujících. Za hlavní zjištění na tomto poli lze označit nejen abstraktivizaci jakožto obecný jev charakterizující současnou komunikaci v psané češtině, ale (přesněji) komunikační potřebu vyjadřovat explicitnější relace, a to např. v právnických textech: ta si pak žádá významové zúžení právě u určitých prepozicionalizujících se výrazů. Potřeba vyjádřit se co nejpregnantněji bývá naopak blokována např. tím, když je fundující sloveso výchozí formy velmi frekventované (srov. hypotézy *týkající se* těchto souvislostí v oddílu 4.1.2.3) anebo tím, když už jsou v úzu jiné deverbativní výrazy odvozené od téhož základu (viz tab. 16 *týkající se* zejména nových činitelských jmen). Současně se na zkoumaných sondách potvrdilo, že u více frekventovaných DF bývá fundující slovesný základ méně frekventovaný.

Jedním z cílů této práce bylo popsat i to, jaké povahy je u kategorie departicipiálních forem vztah formální realizace k významu. Odlišné konstrukce (např. *vedoucí k x vedoucí [do, z, na]*), rozebrané v kap. 5, pak mohou představovat konkrétní příklad takového významového rozlišení,

jež se formálně realizuje odlišnou předložkou. Na tomto místě je třeba konstatovat, že v komunikaci sice primát drží sémantika (tj. sdělování významu), ale v psaném jazyce panuje silný tlak na zachování formy. To do značné míry inhibuje formální manifestaci škálovité povahy jazykových jevů, která mohla být ukázána především na základě sémantiky. Alespoň kompozitní adjektiva typu *kulervoucí* (viz tab. 12) však dokládají sílu komunikační potřeby vyjadřovat se neotřele (pomocí nové formy).

Nečekaně pak mezi přínosy této práce patří i další zjištění na poli (morfologicky vyjádřené) negace (jakožto výrazné kvantitativní charakteristiky odlišující různé slovní druhy, viz tab. 7), kdy se ukazuje, že tendence k sémantickému osamostatňování od výchozího slovesa je zřetelnější na formách s vyšším (nebo proporčně vybočujícím) podílem negativních tvarů (4.1.3.3). Za pozornost stojí také přehled potenciality kompozit (viz tab. 12): na celé skupině definované pomocí koncovky *-oucí* v rámci korpusu SYNv3 činí podíl složených tvarů cca 1 %. Také syntetizovaný pohled na slovnědruhové charakteristiky, uvedený v podobě čtyř přehledů (viz tab. 17, 19, 20, 21), přináší cenné podklady pro další bádání.

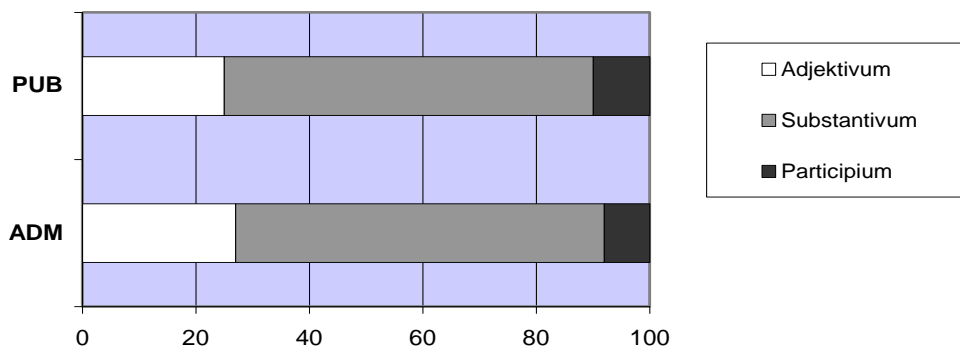
Přehled zjištění týkajících se distribuce slovních druhů a DF *vedoucí* shrnuje následující tabulka (do větší míry podrobnosti pak jde výchozí tab. 26).

Větná funkce / sl. druh	Textový typ / žánr	Významy (hrubá kategorizace), [abs. fq.]	Celkový podíl na výskytu formy
Atribut / adjektivum	ADM	<i>hlavní</i> (91), <i>marný</i> (1)	27 %
Atribut / adjektivum	PUB	<i>hlavní</i> (18), <i>vyhrávající</i> (32)	25 %
Subjekt / substantivum	ADM	<i>šéf</i> (218)	65 %
Subjekt / substantivum	PUB	<i>šéf</i> (129)	65 %
Kondenzovaná věta vedlejší / jiný (participium)	ADM	abstraktní (26)	8 %
Kondenzovaná věta vedlejší / jiný (participium)	PUB	konkrétní (17), abstraktní (4)	10 %

Tabulka 50: Slovnědruhová distribuce formy *vedoucí* v textech z oblasti publicistiky (PUB, 200 výskytů) a administrativy (ADM, 337 výskytů)³⁸

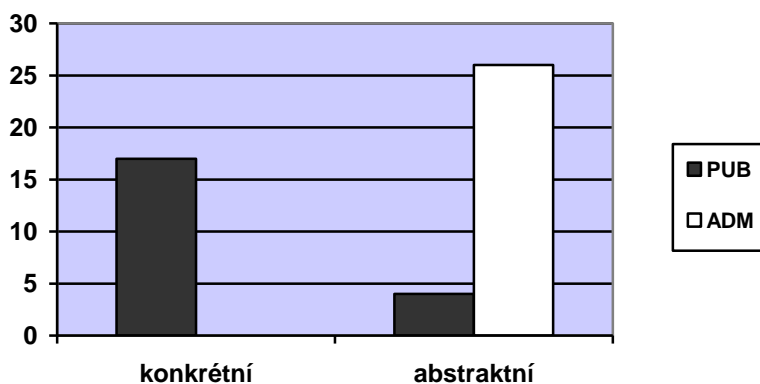
Graficky lze tyto výsledky, jasně ukazující 65 % zastoupení substantivní a 25–27 % adjektivní funkce u formy *vedoucí* v publicistice i administrativě znázornit následujícím způsobem. Souhrnnou kategorii 'participium' obsahující jak slovesné výskyty tak i výskyty potenciálně prepozicionalizované (viz počty abstraktních výskytů) obr. 9 zachycuje též:

³⁸ Pouze jeden výskyt (v oblasti ADM) nebylo možné slovnědruhově zařadit.

Obrázek 9: Vedoucí. Rozložení slovních druhů v žánru PUB a ADM, [%].

Souhrnnou kategorii ‘participium’ bylo třeba rozebrat do detailu. Druhý graf (obr. 10) se týká abstraktního a konkrétního užití zkoumané formy podržující si slovesné vlastnosti. Čísla pro kategorii ADM jsou nicméně příliš nízká na to, aby mohla vypovídat o něčem jiném než obecné tendenci (a sice k naprosté abstraktivizaci daného žánru). Základem pro toto shrnutí je podrobnější obr. 4 z kap. 4.5.3.2:

Obrázek 10: Rozložení konkrétního a abstraktního významu u slovesného užití v PUB a ADM, [abs. fq.].

I přes malý počet dokladů je vidět, že konkrétní slovesné výskyty zkoumané formy je možné nalézt v textech publicistických, zatímco výlučně abstraktní užití je vyhrazeno administrativě.³⁹

I na základě těchto výsledků se jako naprosto klíčová ukazuje potřeba rozlišovat homonymní formy a provádět korpusová zkoumání odděleně pro jednotlivé významy⁴⁰, resp. držet se zásady

³⁹ Hlavním kritériem konkrétnosti byla povaha řídicího substantiva a vůbec celkový lexikální kontext zkoumané formy.

⁴⁰ Srov. spojení *vyčerpávající odpověď, seznam, informace* – ve smyslu „úplnosti“ – a spojení *vyčerpávající maraton, běh, dřina* – ve smyslu „příčiny velké únavy“.

zkoumání co nejhomogennějších dat (viz 2.5): v dnešní značně diverzifikované komunikaci se vyhraněné užití formy v určitém žánru ukázalo jako signál významové proměny. Potvrdila se také opodstatněnost ručních analýz dat, resp. značná chybovost automatického značkování (odd. 4.5.3.1).

Co se týká hypotézy formulované v 1.2.2: *Význam/funkce souvisí s formou (konstrukcí)*, k jejímu ověřování se osvědčil nástroj p-kolokace (podrobnosti viz 2.4). Lze ho doporučit jako vhodný instrument pro hledání víceslovných ustálených jednotek.

Celkově byla prokázána jistá tendence k evaluativnosti v rámci konstrukce typu KonstrEval:

- 8) *Na jednu stranu chodím do školy, jsem úplně průměrná žákyně a na druhé straně večer stojím na pódiu a pode mnou jsou někdy i tisíce fanoušků. **To je fascinující!***

KonstrEval: [začátek promluvy][odkaz k předchozímu kontextu / Pron] [spona / 3. os. sg. prez. ozn. zpús.] [evaluativum / departicipiální forma] [konec promluvy / interpunkce]

Je však třeba upozornit, že poměrně výrazně pragmaticky zatížená je tato konstrukce i při obsazení prostým adjektivem. Dále je třeba upozornit, že doklad 8) pochází z přímé řeči, z rozhovoru. Bezprostřední (sebe)prezentace mluvčího byla identifikována jako faktor zvyšující pravděpodobnost užití této konstrukce. Nejčastější formy vstupující do této konstrukce zachycuje tab. 33 (srov. *alarmující, rozhodující, zavádějící*).

A jaká slovnědruhovká kategorizace departicipiálních tvarů nespádajících ani mezi jména, ani mezi (prototypická) slovesa se ve světle veškerých poznatků zjištěných v této práci jeví jako nejvhodnější? I navzdory nesplněným formálním kritériím (neohebnost) se přikláníme k hypotéze prepozicionalizace⁴¹. Ta se v rámci konstrukce typu KonstrPrep ukázala na rovině sémantické, typickým příkladem budiž tato konkordance a její konstrukční zachycení, viz níže:

- 9) *Chtějí redukovat riziko **plynouc** z posilování národní měny, především omezením množství držených eur.*

KonstrPrep: [abstraktní pojem A / substantivum, jmenná fráze] [jeho vztah k B / departicipiální forma + prepozice] [abstraktní pojem B / substantivum, jmenná fráze]

Jednou specifickou relací, kterou departicipiální formy – v rámci explicitace vztahů mezi prvky A a B – vyjadřují, je kauzalita. Celou konkordanci uvedenou pod č. 9) je pod tímto úhlem pohledu možné sémanticky rozložit na [příčinu] *Poněvadž posiluje národní měna, [následek] vzniká riziko. [cílový stav, záměr] Riziko chtějí redukovat – [způsob] především omezením množství držených eur.*

Formy, které vstupují do KonstrPrep a splňují sémantické kritérium, viz tab. 51:

DF ⁴²	Sémantika fundujícího slovesa	Sémantika DF (vč. podrobností)	Prepozicionalizace
<i>týkající se</i>	stavové	relace mezi entitami (přítomnost vztahu či souvislosti)	ano
<i>související s</i>	stavové	vyšší míra relace mezi entitami (přítomnost vztahu či souvislosti)	spíše ano
<i>směřující k</i>	způsobové [mov]	účelová relace, záměr: (možný) důsledek	ano

⁴¹ Mj. tedy jde o zpochybnění v literatuře tradovaného kritéria vymezení syntaktického (viz 2.2).

⁴² Afirmativní tvary, v jejichž blízkém kontextu se vyskytuje syntaktikum (v rámci naplnění jejich slovesné valence).

		(určitých kroků, úkonů, opatření)	
vyplývající z	způsobové [mov]	kauzální relace (zdroj – nejčastěji dokument stanovující určitá pravidla)	spíše ano
plynoucí z	způsobové [mov]	relace původu, zdroje, příčiny (původ spíše nepříjemných abstraktních entit ⁴³ ; pohyb kapaliny)	spíše ano

Tabulka 51: Departicipiální kandidáti prepozicionalizace v češtině dle sémantiky

Formální chování identifikovaných forem však zůstává rozporu s běžným chápáním předložek: jsou ve shodě se svými řídicími substantivy co do čísla, rodu i pádu a nevykazují tendence ke ztrátě flexe či ke kontrahovanosti.⁴⁴ Jen druhotným podpůrným argumentem prepozicionalizace zůstala jejich frekvence. Celkové závěry, zda lze alespoň některé analyzované tvary označit za prepozice, závisí na tom, jak velký význam je na místě připsat formálním (syntaktickým a morfologickým) vlastnostem. Prepozicionalizace se u zkoumaných kandidátů totiž jednoznačně dotýká jejich významu a funkce, přitom ale nejen že tyto výrazy podle provedených sond nejspíše neztrácejí flexi, ale drží si i syntaktickou pozici typickou pro slovesa.

Cestou, která vedla k prokázání jejich nepopíratelné souvislosti s třídou předložek, byl kontrastivní pohled, viz tab. 47, 48. Ekvivalence s gramatickým výrazem (předložka, spojka, premodifikace, ...) v desítkách procent případů jasně ukázala tendenci identifikovaných forem fungovat jako prepozice.

Taktéž skutečnost, že většina zkoumaných tvarů vstupuje do konstrukcí napomáhajících organizaci textu (viz 5.2.8: *Pořadající funkce v rámci textu v češtině*), nasvědčuje tomu, že se od jejich základního významového „epicentra“ odštěpují takové způsoby chování a fungování, které se blíží synsémantikům.

Výchozí hypotéza, že **třída synsémantik není tak docela uzavřená** a postupně do ní pronikají další předložky slovesného, v tomto případě participiálního původu, nebyla zcela vyvrácena. Jelikož se prokázalo, že prepozicionalizace se týká pouze celé konstrukce, včetně synsémantika (reprezentovaného buď prepozičním doplněním nebo reflexivem), jednalo by se o předložky víceslovné. Navzdory tomu, že dochází k sémantickému i funkčnímu rozrůžňování výchozího lemmatu směrem k prepozicím, ale výchozí hypotézu nemůžeme ani zcela potvrdit, a to především pro nedostatek formální shody analyzovaných tvarů s vlastnostmi předložkám obecně připisovanými. Z úvodního předpokladu, že není vždy zřejmé, jaké funkce konkrétní formy nabývají, tak lze s jistou opatrností vyvodit, že se v současné češtině nejspíš jedná o formy slovnědruhově rozkročené mezi slovesem a prepozicí. Vznik nových předložek tak může být popsán jako plynulý proces rozšiřování vyjadřovacích možností jazyka.

Na základě kolokačních a překladových analýz můžeme nicméně říci, že užití alespoň pěti departicipiálních forem doplněných předložkou, *směřující k*, *související s*, *týkající se* a nejspíš i *plynoucí z* a *vyplývající z*, je přinejmenším v právnických textech funkčně obdobné předložkám. A ještě závěrem shrňme, proč tomu tak nejspíš je: jako kdyby si nové druhy abstraktních skutečností, o něž se opíráme v různých exaktních dokumentech typických pro naši dobu, žádaly i své vlastní, přesně významově odstíněné relační výrazy.

⁴³ Nabízí se analýza perspektivou sémantické preference.

⁴⁴ Také na zkoumání přízvuků v rámci promluv v této práci nebyl prostor. Za prověření by stála hypotéza, že prepozičně užívané departicipiální formy disponují jediným přízvukem (na začátku), zatímco při užití slovesném je sekundární důraz na předložce (která se totiž může měnit: srov. *plynoucí z*, *do*, *na...*).

Otevřené otázky

Bylo by záhodno zkoumat celou třídu adjektiv a to, jaký podíl na ní mají DF. Vedle toho se nabízí celá široká tematika fundujících sloves, včetně výzkumu toho, od jakých sloves se DF (prioritně) tvoří. Za východisko by v tomto směru mohla sloužit hypotéza, že existují určité sémantické třídy sloves, jež podporují jejich adjektivizaci, nominalizaci nebo prepozicionalizaci.

Co se prepozicionalizace týče, v dalším výzkumu by mělo následovat testování následujících kritérií:

- i) Morfologické: zaměřené na souvislost mezi chováním tvaru a jeho výskytu bez koncovek,
- ii) Syntaktické: umístění v rámci věty (vyskytuje se na počátku věty či větném švu?),
- iii) Modifikační – jakým slovním druhem je departicipiální forma rozvíjena?⁴⁵,
- iv) Frekvenční: je pro potenciální prepozicionalizaci nutná určitá četnost výskytu?
- v) Textově typové: prokáže se jemnější sémantické rozrůžňování jednoho lemmatu jako projev variability mezi různými rejstříky a žánry?

Podobně je vhodným kandidátem dalšího prověřování i obecná tendence, že frekventované realizace konstrukce typu [nic] []? [ne.+cí] nesou negativní pragmatiku, (srov. 4.1.3.1). Hypotézu, že ty DF, které vykazují cca 2–3% negovaných výskytů, zůstávají spíše slovesné a jde o negaci textovou (viz 4.1.3.3), je taktéž možné ověřovat v navazujícím výzkumu.

Dále by zřejmě bylo užitečné ještě podrobněji porovnat kolokace základového slovesa a departicipiální formy (zde viz 4.1.4) a vyvodit tak, k jakým sémantickým posunům mezi nimi došlo. Stejně tak zůstává k prověření hypotéza, zda se přednostně nominalizují ty slovesné tvary, které jsou bezpředložkové, příp. bezobjektové (resp. sledovat celé spektrum projevů zachování slovesné valence). Zbývá též dále zkoumat tvary *tíhnoucí k*, *patřící do*, *vycházející z*, které byly z této analýzy vyřazeny pro málo odlišné chování v právnických textech.

V rámci hypotézy prepozicionalizace k probádání zbývá i otázka, jak se vyrovnat s překlady pomocí tvarů na *-ing*. Popisy angličtiny považují *concerning* i *regarding* za předložky, podobně ale můžeme poukázat i na anglické *during*, které je funkčně i formálně totožné s německým *während* a v překladu odpovídá českému *během* (vyjadřuje tedy vztah časové souběžnosti). Jak jsme ukázali na výrazu *relating to*, ekvivalentu departicipiální formy *související s*, kde si na základě výsledků uvedených výše nejsme jisti hypotézou prepozicionalizace prověřovanou pomocí překladových ekvivalentů, po přiřazení jejich *-ing* ekvivalentů k slovnědruhovým kategoriím by se tato forma ukázala jako jednoznačněji synsémantická. Podrobné prozkoumání statusu a chování právě těchto tvarů v jejich výchozích jazycích přesahuje možnosti této práce, jistý nástin proběhl v odd. 5.2.7.

Co do produktivity kompozitního tvoření v rámci kategorie DF (viz 4.1.5) zbývá prozkoumat ji i na tvarech zakončených na *-ící* a případně ji porovnat s třídou adjektiv (viz *rychleschnoucí*) a substantiv (viz *strojvedoucí*) jako celkem. U evaluativní konstrukce (viz 5.1) je třeba dále prověřit

⁴⁵ První sondy naznačují, že vysoká bude výpovědní hodnota zejména u adverbialní modifikace – např. kolokace *spolu* u lemmatu *související* v afirmativním tvaru, a naopak souvýskyt s adverbii míry u tvarů negovaných: *vůbec*, *nijak nesouvisející*. Negovaný tvar se tak blíží chování prototypických adjektiv.

závěr, že DF jsou v kontextu této konstrukce vyhraněnějšími nositelkami (adjektivní) funkce hodnocení a vyjadřování pragmatických významů.

Bibliografie

- Bartoň, T. et al.: *Statistiky češtiny*. 2009. Praha: NLN.
- Beneš, M.: K problému kompozicionality jazykového významu. *Naše řeč* 2 / 2011, s. 57–70.
- Bergenholtz, H. – Schäder, B.: *Die Wortarten des Deutschen. Versuch einer syntaktisch orientierten Klassifikation*. 1977. Stuttgart: Klett.
- Biber, D.: *Variation across speech and writing*. 1991. New York: Cambridge University Press.
- Biber, D. et al.: *Longman grammar of spoken and written English*, 1999. Longman
- Biber, D. – Conrad, S.: *Register, Genre, and Style*. 2009. New York: Cambridge University Press.
- Blatná, R.: *Víceslovné předložky*. 2006. Praha: NLN.
- (Eds.) Booij, G. E. – Lehmann, Ch. – Mugdan, J.: Morphologie (Morphology), č 2: *Ein Internationales Handbuch Zur Flexion und Wortbildung (An International Handbook on Inflection and Word-Formation)*, 2004. DEU: Mouton de Gruyter, s. 1672.
- Bresson, D. (Hrsg.). *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*. 1994. Tübingen
- Bungarten, T.: *Präsentische Partizipialkonstruktionen in der deutschen Gegenwartssprache (= Sprache der Gegenwart, 38)*. 1976. Düsseldorf: Schwann.
- Bušta, J.: *Sémantická klasifikace předložkových frází*. Bakalářská práce, 2012. MU Brno. Dostupné zde: http://147.251.49.10/th/255722/fi_b_b1/bc.pdf
- Bybee, J. – Perkins, R. – Pagliuca, W.: *The Evolution of Grammar: Tense, Aspect, and Modality in the languages of the world*. 1994. Chicago: University of Chicago Press.
- Croft, W.: *Typology and Universals*. 1990. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cvrček, V. a kol. *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví*. Vyd. 1., 2010. Praha: Karolinum.
- Cvrček, V.: *Kvantitativní analýza kontextu*. 2013. Praha: NLN.
- Cvrček, V. – Vondříčka, P.: SyD - Korpusový průzkum variant. 2011. Praha: FF UK. (nástroj dostupný zde: <http://syd.korpus.cz>)
- Cvrček, V. – Vondříčka, P.: *P-kolokace*. 2012. (nástroj dostupný zde: <http://trost.korpus.cz/~pavelv/p-kolokace/>)
- Čermák, F.: Systém, funkce, forma a sémantika českých předložek. 1996. *Slovo a slovesnost*. s. 30–46.
- Čermák, F.: *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. 2007. Praha: Karolinum.
- Čermák, F.: Syntagmatika, kombinace a kumulace konjunkcí. In: Eds. Štícha, F. – Fried, M., *Gramatika a korpus 2007*. 2008. Praha: Academia, s. 315–324.
- Čermák, F.: *Lexikon a sémantika*. 2010. Praha : NLN.
- Čermáková, A.: *Valence českých substantiv*. 2009. Praha: NLN.
- Čermáková, A. – Chlumská, L. – Richterová, O. *Concerning, regarding and their synonyms in translation: the case of Czech*. LSB2013 – konferenční příspěvek.

- Daneš, F. – Hlavsa, Z. – Grepl, M.: *Mluvnice češtiny III*. 1987. Praha: Academia. (AMČ III).
- Dokulil, M. et al.: *Mluvnice češtiny: vysokošk. učebnice pro stud. filozof. a pedagog. fakult aprobece čes. jazyk*. [Díl] 1, Fonetika, Fonologie, Morfonologie a morfemika, Tvoření slov. a Petr, J. *Mluvnice češtiny: vysokošk. učebnice pro stud. filozof. a pedagog. fakult, aprobece čes. jazyk*. [Díl] 2, Tvarosloví. I. a II., 1986, Praha: Academia. (AMČ I, II)
- Dušková, L. et al.: *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. 1988. (vydání 3., 2003). Praha: Academia.
- Dvořák, E.: Tak říkajíc / takříkajíc. 1979. *Naše řeč*, r. 62, č. 2.
- Dvořák, E.: *Vývoj přechodníkových konstrukcí ve starší češtině*. 1970. Praha : Univerzita Karlova.
- Eckardt, R.: *Meaning Change in Grammaticalization*. 2006. New York: Oxford University Press.
- Eichinger, L. M. – Meliss, M. – Vazquez, M. J. D. (Eds.): *Wortbildung heute. Tendenzen und Kontraste in der deutschen Gegenwartssprache*. 2008. Gunter Narr : Tübingen.
- Eisenberg, P.: *Das Wort: Grundriss der deutschen Grammatik*. 2013. Stuttgart: Metzler.
- Filipovic, N.: *Die Partizipialkonstruktionen in der deutschen dichterischen Prosa von heute*. 1976. TBL Gunter Narr: Tübingen.
- Franco Vázquez, S. L.: *Das deutsche Partizip I als nominales determinans und seine Übersetzung ins Spanische*, 1986. univ. dis. Tübingen.
- Fried, M.: Complex present participles in Old Czech. 1993. *Listy filologické* CXVI: 37-52.
- Fried, M.: *A Frame Semantic account of morphosemantic change: the case of Old Czech věřící*. In: Divjak, D. – Kochanska, A. (eds.), *Cognitive Paths into the Slavic Domain*. 2007. Mouton de Gruyter, 283–315.
- Fried, M.: Grammaticalization and lexicalization effects in participial morphology: a Construction Grammar approach to language change. In: Eds. A. Van Linden, J. – Verstraete, Ch. – Davidse, K., in collaboration with H. Cuyckens, *Formal evidence in grammaticalization research* [Typological studies in language], 2010. John Benjamins. s. 191–224.
- Fried, M.: *Kontextové faktory ve vývoji gramatických kategorií*. 2015. Praha: Karolinum.
- Fried, M. – Östman, F. J. O.: *Construction Grammar in a Cross-Language Perspective*. 2004. Amsterdam: John Benjamins.
- Gebauer, J. *Historická mluvnice jazyka českého. Díl III - Tvarosloví. II. Časování*. 1958 (s opr. a doplňky Františka Ryšánka). Praha: Nakladatelství ČSAV.
- Greenbaum, S. – Quirk, R.: *A Student's Grammar of the English Language*. 1990. Harlow: Longman.
- Grepl, Miroslav et al.: *Příruční mluvnice češtiny*. 2008 (2. opr. vydání). Praha: NLN.
- Hagège, C.: *Adpositions*. 2010. New York: Oxford University Press.
- Hais, K.: *Anglická mluvnice*. 1991. Praha: SPN.
- Hanks, P.: *Lexical analysis. Norms and Exploitations*. 2013. Cambridge: MIT Press.
- Ed. Hanks, P.: *The New Oxford Dictionary of English*. 1998. Oxford: Clarendon Press.
- Hay, J. – Baayen, H.: *Parsing and Productivity*. 2001.

- Heine B. – Kuteva T.: *The Genesis of Grammar*. 2007. New York: Oxford University Press.
- Helbig, G.– Buscha, J.: *Deutsche Grammatik*. 2001. Berlin: Langenscheidt.
- Himmelmann, N. P.: Lexicalization and Grammaticization: opposite or orthogonal? In: Bisang, W. et al.: *What Makes Grammaticalization?: A Look From Its Fringes And Its Components*, 2004. Mouton. s. 21-41
- Hoey, P.: *Lexical Priming. A New Theory of Words and Language*. 2005. London: Routledge.
- Hoffmann, S.: *Grammaticalization and English complex prepositions : a corpus-based study*. 2005. London – New York: Routledge.
- Hopper P. – Traugott E. C.: *Grammaticalization*. 2003. Cambridge : Cambridge University Press.
- Hunston, S. – Francis, G.: *Pattern Grammar*. 2000. Amsterdam: John Benjamins.
- Chlumská, L.: *Překládová čeština a její charakteristiky*. Disertační práce. 2015. FF UK. Ústav Českého národního korpusu. Praha.
- Eds. Karlík, P. – Nekula, M. – Rusínová, Z.: *Příruční mluvnice češtiny*. 2003. Praha: NLN.
- Karlík, P. – Nekula, M. – Plesková, J et al: ESČ. Encyklopedický slovník češtiny. 2002. Praha: NLN.
- Kilgarriff, A. et al.: The Sketch Engine: ten years on. In: 2014. *Lexicography*: 1–30. též viz: www.sketchengine.co.uk
- Klégr, A. – Malá, M. – Šaldová, P.: *Anglické ekvivalenty nejfrekventovanějších českých předložek*. 2012. Praha: Karolinum
- Koehn, P.: Europarl: A Parallel Corpus for Statistical Machine Translation. In *Proceedings of MT Summit X* (s. 79-86). 2005. Phuket, Thailand.
- König E. – Kortmann, B.: On the reanalysis of verbs as prepositions. In: Ed. Rauh, G. : *Approaches to prepositions*. 1991. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Kopřivová, M.: *Valence českých adjektiv*. 2006. Praha: NLN.
- Kováříková, D. Kvantitativní charakteristiky termínů. Disertační práce. 2014. FF UK. Praha.
- Kováříková, D. – Chlumská, L. – Cvrček, V.: What Belongs in a Dictionary? The Example of Negation in Czech. In: Fjeld, R. V. – Julie Matilde Torjusen, J. M. (eds). *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress. 7–11 August 2012*. 2012. Oslo: Department of Linguistics and Scandinavian Studies, University of Oslo. s. 822–827.
- Kroupová, L.: „Sporné případy nevlastních předložek.“ 1973. *Naše řeč*, r. 56. č. 1. s. 19–26.
- Kroupová, L.: *Sekundární předložky v současné spisovné češtině*. 1985. Praha: ÚJČ ČSAV, 155 s. Vyšlo v řadě *Linguistica* jako XIII. svazek.
- Křen, M.: Kolokační míry a čeština: srovnání na datech Českého národního korpusu. In: Eds. ČERMÁK, F. –Šulc, M. *Kolokace*. 2006.Praha: NLN. 223–248.
- Levin, B.: *English Verb Classes and Alternations*. 1993. Chicago: University of Chicago Press.
- Löbner, S.: *Understanding Semantics*. 2013. Croydon: Routledge.
- Longman Dictionary of English*. Dostupné online: <http://www.ldoceonline.com/dictionary/relating-to> (10. 2. 2016)

- Lopatková, M. – Žabokrtský, Z. – Kettnerová, V. et al: *Valenční slovník českých sloves*. 2008. Praha: Karolinum.
- Lübbe, A. – Rapp, I.: *Aspekt, Temporalität und Argumentstruktur bei attributiven Partizipien des Deutschen*. *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*, r. 30 (2011), č. 2, s. 259–299.
- Načeva-Marvanová, M.: *Perfektum v současné češtině*. 2010. Praha: NLN.
- Naše řeč*. 1921. Zvíci. Podepsáno dr. B. r. 5, č. 4. Dostupné zde: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1065>
- Panevová, J.: Nominalizace vyjádřené slovesnými adjektivy. In: Ed. ŠTÍCHA, F. *Kapitoly z české gramatiky*. Vyd. 1. 2011. Praha: Academia. s. 961–978.
- Quirk R. et al.: *A Comprehensive Grammar of the English Language*. 1985. London: Longman.
- Quirk, R. et al.: *A Student's Grammar of the English Language*. 2003. Edinburgh: Longman.
- Rapp, I.: *Partizipien und semantische Struktur. Zu passivischen Konstruktionen mit dem 3. Status*. 1997. Tübingen : Stauffenburg Verlag. Studien zur deutschen Grammatik (54)
- Richterová O.: Can Translations Help Reveal Categorical Change? In: Ed. Čermák, F.: *Korpusová Lingvistika – 1 InterCorp*. 2011. Praha: NLN. s. 186–203.
- Richterová, O.: Participial adjectives in Czech and their German equivalents: How to reveal an ongoing grammaticalization process with the help of translations. In: *General and specialist translation / interpretation: theory, methods, practice*. 2012. Kyiv: National Aviation University. s. 319–330.
- Richterová, O.: *It is surprising: Do participial adjectives after copular verbs form a special evaluative construction? A contrastive view*. In: Eds. Martinková M. – Janebová, J. – Macháček, J.: *Categories and Categorical Changes: The Third Syntactical Plan and Beyond*. 2014. Olomouc: Palacký University Olomouc. s. 58–72.
- Richterová, O.: Identifikace posunů ve slovnědruhové příslušnosti: nejen na paralelních korpusech. (Ze sloves předložkami? *Vyplývající z, související s, týkající se* a další departicipiální formy vyjadřující relace) In: Eds. Čermáková, A – Chlumská, L. – Malá, M., *Jazykové paralely*. 2016. Praha: NLN. s. 95–144.
- Rychlý P.: A Lexicographer-Friendly Association Score. In: Eds. Sojka P. – Horák A. *Proc. 2nd Workshop on Recent Advances in Slavonic Natural Languages Processing, RASLAN 2008*. 2008. Brno: Masaryk University.
- Rundell, M. (Ed.): *Macmillan Dictionary for Advanced Learners*. 2nd edition. 2007. Oxford: Macmillan Publishers Ltd.
- Schatte, C., *Partizipialkonstruktionen im Deutschen und Polnischen*. 1986. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Schultze-Berndt, E.: What do "do" verbs do? The semantic diversity of generalised action verbs. In: Ed. Verhoeven Elisabeth et al. *Studies on Grammaticalization*. 2008. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Sinclair, J.: *Corpus, Concordance, Collocation*. 1991. Oxford: Oxford University Press.
- Svozilová, N. – Prouzová, H. – Jirsová, A.: *Slovesa pro praxi (Valenční slovník nejčastějších českých sloves)*. 1997. Praha: Academia, s. 272–3.

Štícha, F.: Uzuálnost, funkčnost a systémovost jako kritéria gramatičnosti: k jednomu typu morfológické derivace (*uděljác - uděljáci*). - In: Slovo a slovesnost 69 (2008) [č.] 3, s. 176–191.

Štícha, F.: Das attributive Partizip I und der Aspekt. *Studia germanistica* (Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis. č. 4 (2009), s. 81–94.

Ed. Wahrig-Burfeind, R. : *Wahrig Deutsches Wörterbuch*. 2001. Gütersloh/München: Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH.

Ungerer, F. – Schmidt, H-J.: *An introduction to cognitive linguistics*. 2006. Malaysia: Pearson Education Ltd.

Zubatý, J.: Tak říkajíc, počínajíc atp. *Naše řeč*, r. 3 (1919), č. 8.

Použití korpusy a odkazy

Benešová, L. – Křen, M. – Waclawičová, M.: *ORAL2013: reprezentativní korpus neformální mluvené češtiny*. 2013. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupný zde: <http://www.korpus.cz>

BNC: *The British National Corpus, version 3* (BNC XML Edition). 2007. Šíří Oxford University Computing Services pro BNC Consortium. Dostupný zde: <http://www.natcorp.ox.ac.uk/>

Koehn, P. Europarl: A Parallel Corpus for Statistical Machine Translation. In *Proceedings of MT Summit X* (s. 79-86).2005 . Phuket, Thailand.

Křen, M. – Čermák, F. – Hlaváčová, J. – Hnátková, M. – Jelínek, T. – Kocek, J. – Kopřivová, M. – Novotná, R. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Schmiedtová, V. – Skoumalová, H. – Šulc, M.: *Korpus SYN, verze 3 z 27. 1.* 2014. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupný zde: <http://www.korpus.cz>

Křen, M. – Cvrček, V. – Čapka, T. – Čermáková, A. – Hnátková, M. – Chlumská, L. – Jelínek, T. – Kovářiková, D. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H. – Škrabal, M. – Truneček, P. – Vondřička, P. – Zasina, A.: *Korpus SYN, verze 4 z 16. 9.* 2016. 2016. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupný zde: <http://www.korpus.cz>

Kučera, K. – Řehořková, A. – Stluka, M.: *DIAKORP: Diachronní korpus, verze 6 z 18. 12.* 2015. 2015. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupný zde: <http://www.korpus.cz>

Rosen, A. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – čeština, verze 8 z 4. 6.* 2015. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný zde: <http://www.korpus.cz>

https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:asociacni_miry